

M. T. B. COLLEGE, SURAT

Manuscript Library

No. Ref.
Ser.

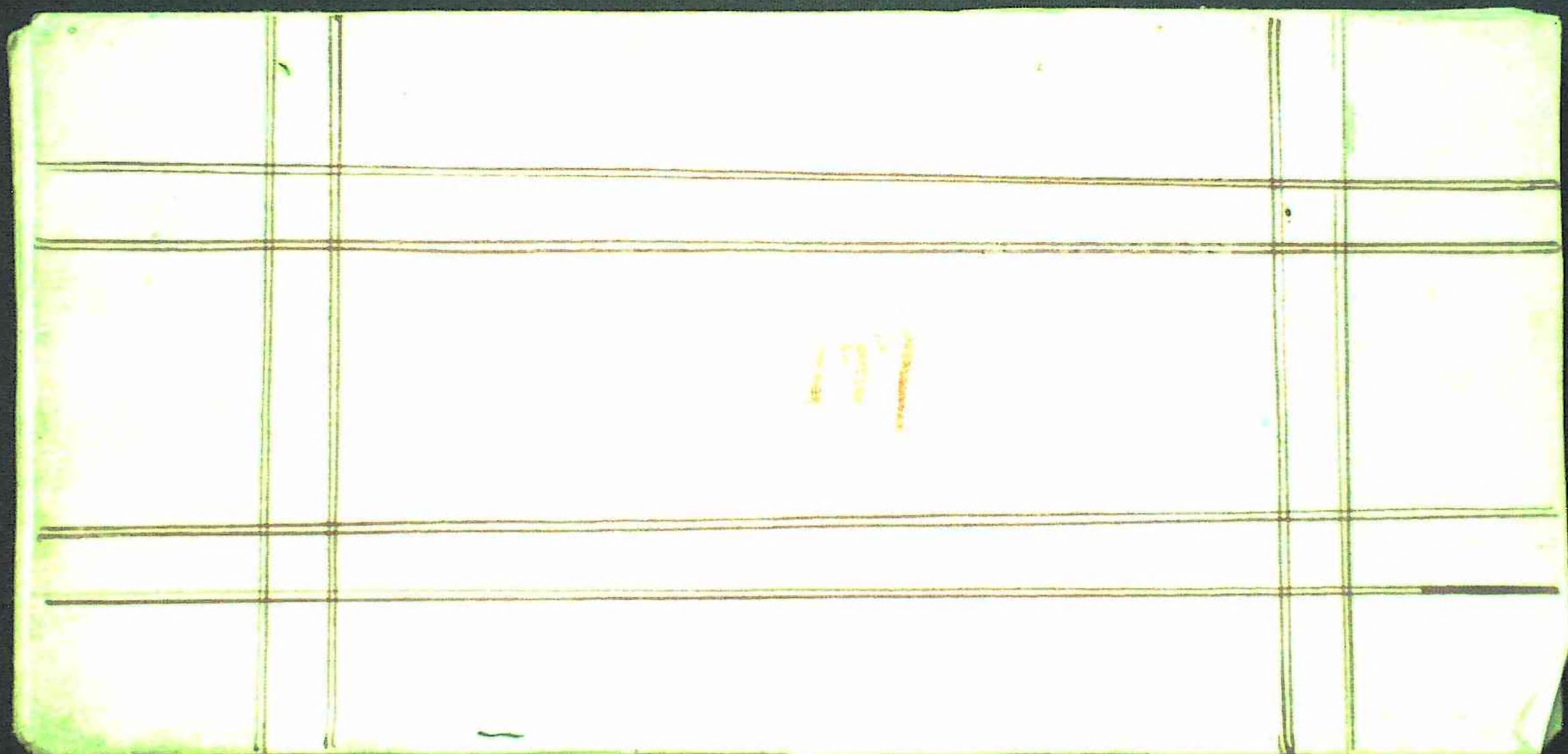
199

Title: Navagraha Malika
Sanyoga

199

177

Navagraha makha	Title
from Narayana	Author
Prayoga Ratna	Editor
Saka 1726	Year, Vols.
	Publisher
177	Remarks

ग्रह. प्रयो.

१

श्रीगणेशायनमः अथपरिशिष्टोक्तरीत्याग्रहमस्वप्रयोगः॥ सवनित्यनेमिनिर्वा
कामभेदेनत्रिधा अयनविषुवोपरागादिषु नित्यः गर्भाधानादिकर्मणि भेषुनेमिनिर्वा
विषदपगमसंपदादिकामनासकाम्यः अत्रमूलान्याकरतो ज्ञेयानि ग्रहत्रयादिज्ञात्वा
कर्मकार्ये अन्यथाविफलं तदाहाश्वलायनाचार्यः नृपवर्णापुधस्थानमंडलासनवाह
नात् समित्कुंडोपहारांश्चपुष्परत्नाकृतीरपि गायत्रीमूलमंत्रांश्च नाममंत्रांश्चकव
लान् अधिप्रत्यधिदेवानां मंत्रांश्चार्थादिसंयुतान् तत्रन्मृतांश्चजानीयांश्चयन्तव
न्वयहान् अज्ञात्वेवंप्रमानिष्ठातत्फलं नैवविंदति इः खंवाप्रोतिममहद्यत्नादि
द्वायवित्पुमान् इतिगायत्रीग्रहगायत्रीप्रयोगेवक्ष्यते वर्णादयश्च मंडपकुंडादिव

शिव
१

काम्येयथोक्तं कार्यं नित्यनेमिनिर्वाकृत्वा सर्वमन्यत्समंडपं इति मास्योक्तेः कुंडे वा स्थं
डिले पिवा माचार्योक्तेश्च मंडपलक्षणं हेमाद्रौ मत्स्यपुराणे गृहस्थोत्तरपुर्वेण मंडपं क
रयेद्वयः रुद्राय तनसुमोवा चतुरस्रमुदकपूवं दशहस्ता तथाष्टौवाहस्तान्कुर्याद्विधानतः
तस्यैवागणितत्वारिकर्तव्यानि विवक्षणेः कुंडश्च संदपुसणे नवग्रहमखेकुंडहस्तमात्रं
समंततः चतुरस्रमधोहस्तं योनिवक्रं समेखलं चतुरंगुलविस्तारा मेखला तद्वद्विज्ञातः
मास्ये वितस्तिमात्राया निःस्यात्सदसमांगुलविस्तृता कूर्मपृष्ठोन्नता मध्ये पार्श्वयोश्च
गुलाच्चिता गजोष्ठसदशी तद्वदायता छिद्रसंयुता मेखलापरिसरं सर्वत्र अस्त्यदल
संनिष्ठा गजोष्ठतुल्या श्वत्थदलतुल्या वेति विकल्पः सा च योनिः पश्चिमतः कार्या प

नवग्र. प्र.

श्विमेमध्यभागेतुयोनिं कुसीद्विधानतइतिगोतिः मात्स्ये. मानहीनाधिकं कुंडमनेकम
यदंभवत्. तस्यचोत्तरपूर्वेतुस्थंडिलं हस्तमात्रकं. त्रिवप्रंचतुरस्रं च वितस्तुद्रायसं
मितं. स्खंडिलं वेदिः वप्रमिखलाः द्विगुलोच्छितो वप्रः प्रथमः समुदाहृतः अंगुलोच्छ्र
यसंयुक्तं वप्रद्वयमथोपरि. द्व्यंगुलस्तत्रविस्तारः सर्वेषां कथितो बुधेरिति अन्यसर्व
वर्णदेशानामादिप्रयोगे स्पष्टीभविष्यति. ॥ अथग्रहयज्ञप्रयोगः ॥ यजमानः स्ना
त्वा नित्यकर्मनिर्वर्त्यमौहूर्तिकोक्तेरेषाकालोसंकीर्त्यअथनादिनित्यकालेषुसं
त्यजेत्. ग्रहानुकूल्यसिद्धिद्वाराश्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थग्रहयज्ञं करिष्येति. विप
दपगमादिकामनायांतुअमुककामनासिद्धिद्वाराश्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थग्रहयज्ञं
कर्माधानादिनिमित्तेषुअमुककर्मकर्तुमादौआदित्यादिग्रहानुकूल्यसिद्धिद्वारापरमेश्वरप्री
त्यर्थग्रहयज्ञं करिष्येति. २

तदंगत्वेन पुण्याद्वाचनादिकृत्वाचार्यादीन् वृणुयात्.

करिष्येति. ततः संभारान्संभरेत्. तत्र नित्यनैमित्तिकयोः प्रतिपदोक्तवस्तुनितदसावेन
कूल्यरूपाणि वायथाशक्तिसंपादयेत्. काम्येतुप्रतिनिध्यभावात्प्रतिपदोक्तवस्तुन्येव.
तत्र आचार्यादिवरणं तत्रविधिज्ञं स्वशारवाविदं साचारमेकं अस्मिन् ग्रहमरेवेत्वेमा
चार्यकं कुर्विति पाणिना पाणिमुपसृश्य वृणुयात्. अन्यानां त्विक्यं वृण्विति प्रत्येकं
वृणुयात्. तत्र अमुकप्रवगन्वितामुकगोत्रोत्पन्नां अमुकवेदांतर्गतं अमुकशारवाध्य
यिन अमुकशर्माणं ब्राह्मणं अस्मिन् ग्रहमरेविकर्मणि आचार्यत्वा महं वृणुइति वृत्तोस्म
त्युक्ता. आचार्यस्तु यथास्वर्गशक्रादीनां वृहस्पतिः तथा त्वं मम यज्ञेस्मिन्नाचार्यो
सर्वसुव्रतेत्याचार्यस्य. तेवहोमानुसारं वृत्तारोष्टौषोडशावातेन करिष्यामीत्यु
क्ता चामेधुः अस्य यागस्य निष्पन्नो भवतोभ्यर्थितामया. सप्रसन्नैः प्रकर्तव्यं

ग्रहमः प्र-

३

शांतिकं विधिपूर्वकं इति कृत्वा ततो गंधवस्त्रादिभिः यथाशक्ति तेषां पूजनं तत्र आ-
चार्यो ग्रहप्रतिमां नामग्न्युत्तारणं कुर्यात् तत्र विधिः परिशिष्टे ताम्रं स्फटिकं रक्तचंदनं सु-
वर्णं तदेव रजतं लोहं सीसं कांस्यमिति नवप्रतिमाद्रव्याणि सवर्णमेकमेव वा सर्वेषामि-
ति तदेवेति बृहस्पतेरपि बुधवत्सौवर्णं प्रतिमं त्याग्यः ततः आचार्योऽपवित्रपाणिः
देशकालौ संकीर्त्य यजमानानुज्ञया चार्यकर्मकरिभ्य इति संकल्प्य यदत्र संस्थितं
सत्तत्स्थानमाश्रित्य सर्वदा स्थानं त्यक्त्वा तु तत्सर्वं यत्र स्थितं तत्र गच्छतु अपक्रामतु इति
प्राच्यादिदिक्षु प्रादक्षिण्येन सर्षपान् विकीर्य शुचीं वा हव्या मरुतः शुचीनां शुचीं हि
नोम्यधुरं शुचीं च ॥ कृतेन सत्यं मृतसाप आयनं शुचिजन्मानः शुचयः पावकाः ॥ अ-
ग्निः शुचिं व्रततमः शुचिर्विप्रः शुचिः कविः ॥ शुचीराचत आर्जुनः ॥ उदग्ने शुचयः स्त-

देवा आयातु या नु धाना अपयां नु विष्टो देव यजनं रक्षसेति भूमौ प्रादेशं कुर्यात्

वशुकाभ्यां जत ईरते । तव ज्योतींश्चिर्वयः । इति त्वेन पंचगव्येन तथैव प्रोक्ष्य ॐ आपो हि
ष्ठति त्वेन शुद्धा हि स्तथैव प्रोक्ष्य कृतांजलिः स्वस्त्ययनं तास्य मरिष्टने मिमह द्रुतं वा-
यसं देवतानां अमरघ्रमिंद्रं सर्वं समस्तं बृहधशानावमिवाकुरुहेम । ॐ हौमुर्वमां
गिरं मे गये वस्वस्त्योत्रं यं मनसा च तास्य । प्रयंतपाणिः शरणं प्रपद्ये स्वस्ति मे वाधेष्ट
भयं नो अस्तु । इति मंत्रद्वयं देवतासं प्रार्थ्य तत्र नवग्रहप्रतिमाः आभ्युत्तारणं क-
ुर्यात् अग्निः सप्तिं वा जंभरमिति सप्तर्वस्य स्रक्तस्य गुणकृषिः अग्निर्देवता त्रिष्टु-
ष्ठं रः अन्युत्तारणी विनियोगः अग्निपदरहितेनाग्निः सप्तमिति स्रक्तेनाभिषिच्य
पुनरग्निपदं कृत्वा तेनैवाभिषिचेत् इति अग्न्युत्तारणं ततः आचार्यः कर्मसंकल्प-
पूर्वकं गृहाडुत्तरत ईशाने वा कृतायां चतुर्दिक्षु हस्तमात्रावरायां चतुस्त्रिंशं गुलप्र-

अग्निः सप्तमिति सप्तर्वस्य स्रक्तस्य गुणकृषिः अग्निर्देवता त्रिष्टुष्ठं रः अन्युत्तारणी विनियोगः

यहम. प्र.

४

माणत्रिभूमिकायां ग्रहवेद्यां शुक्रवीहितंडलेः सकर्णिकमष्टदलमंबुजमुल्लिख्यकर्णिकायांदलेषु च वर्तुलादिग्रहपीठानितत्तद्वर्णितैर्यथोपपन्नैर्वर्तुक्रियात्. तानीत्यं. मध्यरक्ताक्षितैर्वर्तुलमादित्याय. आग्नेयां शुभ्राक्षितैश्चतुरस्रं सोमाय. दक्षिणरक्ताक्षितैस्त्रिकोणमंगारकाय. ईशान्ये हरिताक्षितैर्वाणाकारं बुधाय. उत्तरे हरिताक्षितैर्द्विचतुरस्रं गुरवे. पूर्वशुभ्राक्षितैः पंचकोणं शुक्राय. पश्चिमे कृष्णाक्षितैः श्यापाकारं शनये. नैऋत्ये कृष्णाक्षितैः शर्पाकारं राहवे. वायव्ये वित्राक्षितैर्धजाकारं केतवे. उदीच्यां रंगवल्लिकारं जितपद्मोपरि धृतधान्यपीठे नवमवर्णमकालकं तेजसं मृन्मयं बालिभमलंकृतं शुभमभिषेककुंभं निधाय. इमं मे गंग इति सिंधुक्षिप्रैर्यमेधोनद्यो जगती. अनेन पुण्यजलेन पूरयित्वा. नवसूत्रेण वस्त्रयुग्मेन चावेष्ट्य. हयगजवत्तमी

मरीच्यो. ओषध्या. आकलशे दित्यस्य कारय पोसितः पवमानसोमो गायत्री. कल्कशखटापने वि०

४

त्वक्प्रक्षेपणे वि०

कगोष्ठराजद्वारद्वदचतुष्पथमृदः उद्धृतासिवराहेण कृष्णेन शतबाहुना. मृत्तिके हरमे पापं यन्मया दृष्टं तं कृतं दूति कुंभे निक्षिप्य. रुवतिभीम इत्यस्य वैश्वामित्रोरेणुः पवमानसोमो जगती. ॐ रुवतिभीमो वृषभस्तविश्वया रदंगे शिशानो हरिणीविचक्षणः आयोनिं सोमः स्रक्तं निषीदति गव्ययीत्वम् भवति निर्णिगव्ययी. अनेन न्यग्रोधा श्वथपूषजबृचतृक्षत्वचः प्रवोयजे दित्यस्य वसिष्ठो विश्वेदेवास्त्रिष्टुप्. ॐ प्रवोयजे पुदेवयंतो अर्चन्त्यावानमोभिः पृथिवीद्वयं. येषां ब्रह्माण्यसंमानि विष्णोः प्राविश्वगवियंति वनिनो नशाखाः अनेन तेषां पलुवान्निक्षिप्य. आधाय स्वेतिरादू गणा गौतमः सोमो गायत्री. ॐ आधाय स्वसमेतु ते विश्वतः सोमवृष्यं भवा वाजस्यसंग्रथे अनेन गोक्षीरं. दधिकावा इत्यस्य गौतमो वामदेवादधिकावा अ

भानप्रक्षेपणे वि०

चतुर्प्रक्षेपणे वि०

नवग्र. प्र.

मोक्षप्रदम्.

रविप्रसेदनेति.

नुष्टुप्. ॐ दधिकावो अकारिषं निष्णोरश्चस्यवाजिनः। सूरभिनो मुरवाकरत्प्रण
आयुषि पितारिषत्। अनेन दधि. शुक्रमसि ज्योतिरसि तेजोसि इत्याज्यं. गंधद्वारेत्य
स्थानंदः श्रीरनुष्टुप्. ॐ गंधद्वारादुदराधुर्षा नित्यपुष्टाकरीषिणी। ईश्वरीं सर्वं
तानां तामिहोपैक्षये श्रियं। अनेन गोमयं. गायत्र्या गाथिनो विश्वामित्रः सविता
गायत्री. ॐ तत्सवितुर्वरे. अनया गोमुच्यं च निक्षिप्य. सहिरत्नानीत्यस्य श्यावास्वः
सविता गायत्री. ॐ सहिरत्नानि दाशुषे सुवातिसविता भगः तं भागं चित्रमीमहे।
अनेन नवरत्नानि. याओषधी रित्यस्याथर्वणो भिषगोषधयोऽनुष्टुप्. ॐ याओष
धीः पूर्वाजाता देवेभ्यस्त्रिमुगं पुरा मनैर्नुबभूवामहं शतं धामानि सप्तच इत्यने
न शतौषधानि तदभावे देशमूलानि सुवर्णवानि क्षिप्य. गंधद्वारामि तिगंधं.

शिव

क्रोडात्क्रोडादिति दूर्वाः

निक्षिप्य. सर्वसमुद्राः सरितस्तीर्थानि जलदानदाः। आयांतु यजमानस्य डुरितक्षयका
रकाः। गंगे च यमुने चैव गोदावरि सरस्वति. नर्मदे सिंधुकावेरि जले स्निग्धं निधिं कुरु।
इमं मे गंगे यमुने सरस्वति शुतुद्रि स्तोमं सत्ताप रुष्या। असिक्काम रुद्धे वितस्त
याजर्क्षाय शृणु स्यात्सुषोमया. इत्येते मंत्रैः ततः कुंभमभिमुख्य जपेत्. आपो हिष्
ति नव च स्यावरीषः सिंधुद्वीप आपो गायत्री. पंचमी वर्धमाना. सप्तमी प्रतिष्ठा अंत्ये
अनुष्टुप्. जपेत्. ॐ आपो हिष्णमयो भुव इति च. न हिते सत्रमित्याद्येकविंशाम
जीगर्त्रिः शुनः शेषो वरुण आद्यो दशस्त्रिष्टुभः शिष्टा गायत्र्यः अभिमंजने विनियोगः
ॐ न हिते सत्रं न महो न मन्युं वयश्चुनामी पृतयंत आपुः। ने मा आपो अनिमिषं चरंती
न ये वा तस्य प्रमिनंत्यश्च। अबुध्नो राजा वरुणो वनस्योर्ध्वं स्तूपं ददते पूतदक्षः नीची

नवग्र. प्र.

नास्थुरुपरिबुधेषामुस्मेअंतर्निहिताः केतवस्युः। उरुं हि राजावरुणश्चकारमूर्याय
पंचामन्वेतवाउ। अपदेपादाप्रतिधातवेकरुतापवक्ताहृदयाविधश्चित् शततेराज
नभिषजः सहस्रमुवरगभीरसक्तमतिष्ठेअस्तु। बाधस्वदुरनिर्कृतिपरावेः कृतं विदे
नः प्रमुमुग्ध्यस्मत्। अमीयन्नक्षानिहितासुज्ज्ञानकंदेदश्रेकुहचिद्विद्वेषुः। अद
धानिवरुणस्यव्रतानि विचाकशच्चंदमानकमेति॥ २॥ तत्वायामिब्रह्मणावंदमा
नस्तदाशास्तेयजमानोहविभिः। अहंकमानोवरुणेहबोधुरुशसमानआयुः
प्रमोषीः। तदिन्नक्तंतद्विबामद्यमादुस्तदयंकेतोहृदआविचष्टे। शुनः शेषायमद
दुभीतः सोअस्मान् राजावरुणो मुमोक्तु। शुनः शेषोद्येवदुभीतस्त्रिधादित्युपदेष्टु
वक्षः। अवैनराजावरुणः सस्रज्याद्विहाअदधोविमुमोक्तुपाशान्। अवतहकाव

शिव

६

नमा २

रुणनमोभिरवयजोभिरिमतेहविभिः। सत्यनस्मत्यमस्करप्रवेताराजन्मेनांसिशि
अथः कृतानि। उदुत्तमंवरुणपाशमस्मदवाधमंविमध्यमंअथाय। अथावयमादि
त्यव्रतेतवानागसोअदितयेस्याम॥ २॥ यच्चिद्वितेविशोयथाप्रदेववरुणव्रतं। मि
नाममिद्यविद्यवि। मानोवधायहत्नवेजिहीकानस्थरीरधः। माहृणानस्यमन्य
वि। विमृकीकायतेमनोरथीरश्वनंसंरीतं। गीभिर्वरुणसीमहि। पराहिमेवि
मन्यवः पततिवस्यदृष्टये। वयोनवसतीरुप। कदास्तत्रश्रियंनरमावरुणकरामहे।
मृकीकायोद्वसंसं॥ २॥ तदित्समाशातेवेनतानप्रयुजतः। धृतव्रतायदाशु
र्षवेदायोवीनापदमंतरिक्षेणपतता। वेदनावः समुद्रियः। वेदमासोधृतव्रता
हादशप्रजावतः। वेदायउपजायते। वेदवातस्यवत्तनिमुरोऋषस्यबृहतः।

नवग्र प्र

वेदाये अध्यासते। निषसादधुतव्रतोवरुणः पूर्यस्वा। साम्राज्यायमुक्तुः ॥४॥
स्वादिष्ठयेतिदशर्वस्यसूक्तस्यमधुर्छंदाः पवमानसोमोगायत्री कलशाभिमंत्रणेवि
ॐ स्वादिष्ठयामदिष्ठयापवस्वसोमधारया। इंद्रायपातवेस्ततः। रक्षोहाविश्वचर्ष
णिरभियोनिमयोहत। दुर्णासधस्थमासदत्। वरिवाधातमोसवमहिष्ठेचहंतमः
पषिराधोमघोनां। अम्यर्षमहानां देवानां वीतिमधसा। अभिवाजमुतश्रवः। त्वा
महाचरामसितदिदर्थदिवेदिवे। इंद्रोत्वेनआशसः ॥१॥ पुनाति तेपरिस्कृतं सोमं
र्यस्यदुहिता। वारैणशश्वतातना। तमीमण्वीः समर्यआगृण्यंतियोषणोदश। स्व
सारः पार्येदिवि। तमीहिन्वंत्यग्नो धर्मतिवाकुरं द्रुतिं। त्रिधातुवारणंमधु। अमी
ममघ्याउतश्रीणंतिधेनवः शिशुं। सोममिंद्रायपातवे। अस्येदिंद्रोमदेष्टा विश्वा

शिव
७

वृत्राणि जिघ्रते। शूरोमघाचमंहते ॥२॥ अनेनसूक्तेनचतंकुंभमभिमंत्रयेत् यदाकल
शाभिमंत्रणे। न्यमंत्रविदं निपुंजीत। ततः कर्मसंकल्पविधिवत्स्वस्तिवाचनंकृत्वाग्रह
वेदिपद्मपठियथास्थानं यथासुखीग्रहप्रतिमाः स्थापयित्वा दक्षिणवामपार्श्वयोरधि
देवता प्रत्यधिदेवतेतदभिमुख्योस्थापयेत् तदभावेपुष्पाक्षतादि। आवाहयेत्
तत्रायं प्रकारः व्यस्तसमस्तव्याहृतीनामत्रिष्टगुभरद्वाजप्रजापतयऋषयः अग्नि
वायुसूर्यप्रजापतयोदेवताः गार्ग्य्युष्णिगनुष्टुप्बृहत्यकुंदांसि ॐ भूरादित्यमावा
हयामि ॐ भुवआदित्यमावाह ॐ स्वाआदित्यमावा ॐ भूर्भुवस्वरादित्यमावाह
आकृष्णेनेत्यस्यहिरण्यरूपः सुवितात्रिष्टुप् आवाहनेविनि ॐ आकृष्णेनरज
सावर्त्तमानोनिवेशयन्नमृतंमर्त्यव। हिरण्ययेनसवितारथेनादेवोयातिभुवना

७

नवमः प्र-

निपश्यन् निति मंत्रमुच्चार्य भगवन्नादित्यग्रहाधिपूतेकाश्यपगोत्रकलिंगदेशे स्वरजपा
पुष्पोपमांगुल्युते द्विभुजपद्माभयहस्तसिंदूरवर्णांबरमाल्यानुलेपनज्वलन्माणिक्य
खवितसर्वांगभरणभास्वरतेजोनिधे त्रिलोकीप्रकाशकत्रिदेवतामयमूर्तेनमस्ते स
न्धारुणध्वजपताकोपशोभितेन सप्ताश्वरथवाहनेन मेरुं प्रदक्षिणी कुर्वन्नागच्छामि
रुद्राभ्यां सह पद्मकर्णिकायां ताम्रप्रतिमां प्राङ्मुखीं वह्नुलेपीति धितिं प्रजार्थं त्वामा
वाहयामि इत्यादित्यमावाहयेत् ॥ त इक्षिणपार्श्वे ॐ भूरादित्या प्रत्यधिदेवम
ग्निमावाह ॐ भुवः आदित्यप्रत्यधिदेवमग्निमा ॐ स्वरादित्या प्रत्यधिदेवमग्निमा ॐ अथ भुवः
स्वरादित्या प्रत्यधिदेवमग्निमावाहया ॐ अग्निं दूतमित्यस्य काष्ठीमेधातिथिरग्निर्गायत्री
ॐ अग्निं दूतं दृणीमहे होतारं विश्ववेदसं । अस्य यज्ञस्य सकृत्तुं इमं मंत्रमुच्चार्य-

शिव

पिंगभ्रूश्मश्रुकेशं पिंगाक्षं त्रिनयनं अरुणवर्णं छागस्थं साक्षसूत्रं सप्तार्चिषं शक्तिधरं वरह
स्तद्वयमादित्या प्रत्यधिदेवमग्निमावाहयामि तद्दामपार्श्वे ॐ भूरादित्यप्रत्यधिदेवं रुद्र
मावाहयामि ॐ भुवः आदित्यप्रत्यधिदेवं रुद्रमा ॐ स्वरादित्यप्रत्यधिदेवं रुद्रमा
या ॐ अथ भुवः स्वरादित्यप्रत्यधिदेवं रुद्रं ॐ अंबकमित्यस्य वसिष्ठः अंबको नुष्टुपः
ॐ अंबकं यजामहे सगंधिं पुष्टिवर्धनं । उर्वारुकमिव बंधनान्मृत्योर्मुक्षीय मामृतात्
इमं मंत्रमुच्चार्य त्रिलोचनं पंचवक्त्रं दृषान्मूढकपालशरलखट्वांगधारिणं चंद्रमौलिं
सदाशिवमादित्यप्रत्यधिदेवं रुद्रमावाहयामि तद्दक्षिणपूर्वदले ॐ सोममावाहया
ॐ भुवः सोममावाहयामि ॐ स्वः सोममा ॐ अथ भुवः स्वः सोममावाह आचार्यस्वे
त्यस्य गौतमः सोमो गायत्री ॐ आचार्यस्वसमेतु ते विश्वतः सोमं ॐ अथ भुवः ॐ भवावा

नवग्र. प्र.

५ बल

जस्यसंगये इमं मंत्रमुच्चार्य भगवन्सोमहिजाधिपते सधामयशरीरात्रिगोत्रयमुनादे
शेश्वरगोक्षीरधवलंगकांते द्विभुजगदावरदानांकितकरशुक्लांबरमाल्यानुलेपन
सर्वांगमुक्तमौक्तिकाभरणरमणीयसमस्तलोकाधायकदेवतास्वाधमूर्तेनमस्ते सन्त
इंधजपताकोपशोभितेन दशश्वेताश्वरथवाहनेन मेरुं प्रदक्षिणी कुर्वन्नागच्छाद्रिरु
मया च महपद्माग्नेयदलमध्ये स्फटिकप्रतिमां प्रत्यङ्मुखीं चतुरस्रपीठे धितिषु
पूजार्थं त्वामावाहयामि तद्दक्षिणपार्श्वे ॐ भूः सोमाधिदेवता अपः आवाहयामि
ॐ भुवः सोमाधिदेवता अपः आवाह ॐ स्वः सोमाधिदेवता अपः आवा ॐ भूर्भुवः स्वः
सोमाधिदेवता अपः आवा ॐ अक्षम इत्यस्य सिंधुद्वीप आपो गायत्री ॐ अक्षमे सो
मो अब्रवीदंतर्विश्वानिषेज ॥ अग्निर्विश्वशंभुवं इमं मंत्रमुच्चार्य स्त्रीरूपधारिणी

शिव

५

श्वेतवर्णमकरवाहनाः पाराकलशधारिणी मुक्ताभरणभूषिताः सोमाधिदेवता अपः
आवाहयामि तदामपार्श्वे ॐ भूः सोमप्रत्यधिदेवता मुमामावाहया ॐ भुवः सोम
प्रत्यधिदेवता मुमामावा ॐ स्वः सोमप्रत्यधिदेवता मुमामा ॐ भूर्भुवः स्वः सोमप्रत्य
धिदेवता मुमामा ॐ गौरीर्मित्यस्य दीर्घतमा उमा जगती ॐ गौरीर्मिमायसलिला
नितक्षत्येकपदी द्विपदी सा चतुष्पदी ॐ अष्टपदी नवपदी बह्वुषी सुहस्ता क्षरा
परमेव्योमन् ॥ इमं मंत्रमुच्चार्य अक्षस्त्रकमलदर्पणकमंडलुधारिणीं त्रिद
शं प्रतितां सोमप्रत्यधिदेवता मुमामावाहयामि दक्षिणदले ॐ भूरंगारकमा
वा ॐ भुवंगारकमावा ॐ स्वंगारकमा ॐ भूर्भुवः स्वंगारकमा ॐ अग्नि
र्मूर्धेत्यस्य विष्णो गारको गायत्री ॐ अग्निर्मूर्धैवः ककुत्पतिः पृथिव्या अयं

नवग्र. प्र.

१०

अपारेतां सिजिन्वति. इमं मंत्रमुच्चार्य. भगवन्तंगारका न्याहते भारद्वाजगोत्रावन्तिदेशे
श्वरज्वालापुंजीपमांगयुतेचतुर्भुजशक्तिरुलगदाखड्गधारिन् रक्तांबरमाल्यानु
लेपनप्रवालाभरणभूषितसर्वांगदुरालोकदीप्तेनमस्ते सन्नध. रक्तध्वजपता
कीपशीभितेनरक्तमेषरथवाहनेनमेरुं प्रदक्षिणीकुर्वन्नागच्छ भूमिस्कंदमावा
पद्मदक्षिणदलमध्येरक्तचंदनप्रतिमां दक्षिणामुखीं त्रिकोणपीठे धितिष्ठ पूजा
र्थत्वाभावाह. तद्दक्षिणपार्श्वे. ॐ हरंगारकाधिदेवतां भूमिमावा. ॐ भुवंगार
रकाधिदेवतां भूमिमा. ॐ स्वरंगारकाधिदेवतां भूमिमा. ॐ हरभुवः स्वरंगार
काधिदेवतां भूमिमा. स्योनाष्टथिवीत्यस्य मेधातिथिः पृथिवीगायत्री. ॐ स्यो
नाष्टथिविभवानृक्षगनिवेशनी. यच्छानः शर्मसप्रथः इमं मंत्रमुच्चार्य. शुक्लवर्णा

शिव

१०

दिव्याभरणभूषितां चतुर्भुजां सौम्यवपुषं चंडां शुभदृशां वरां रत्नपात्रसंस्थपानौषधि
पात्रपद्मोपेतकरां चतुर्दिग्भागपृष्ठगतां अंगारकाधिदेवतां भूमिमावाहयामि. तद्वा
मपार्श्वे. ॐ हरंगारकप्रत्यधिदेवं स्कंदमावा. ॐ भुवंगारकप्रत्यधिदेवं स्कंदमा.
ॐ स्वरंगारकप्रत्यधिदेवं स्कंदमावा. ॐ हरभुवः स्वरंगारकप्रत्यधिदेवं स्कंद. कुमार
स्थितितरमित्यस्य गृहसमदः स्कंदस्त्रिष्टुप्. इमं मंत्रमुच्चार्य. षण्मुखं शिखंडकवि
भूषणं रक्तांबरधरं मयूरवाहनं कुक्कुटघंटापताकाशक्त्युपेतं चतुर्भुजमंगारकप्र
त्यधिदेवतां स्कंदमावाहयामि. ततः प्रागुत्तरदले ॐ हरबुधमावा. ॐ भुवोबुध
मावा. ॐ स्वरुधमावा. ॐ हरभुवः स्वरुधमा. उदुध्यधमित्यस्य बुधः सौम्यस्त्रिष्टु
प्. ओं उदुध्यधं समनसः सखायः समग्निमिह बहवः सनीकाः। दधिकाममि

कुमारश्चित्.

नवमः प्र-

११

सुषसं वदेवीमिंद्रावतो वसे निक्षेपः। इमं मुञ्च मुञ्चार्थं भगवन्सौम्यसौम्याकृते सर्वज्ञ
नमया त्रिगोत्रमगधदेशेश्वरकुंकुमवर्णागद्युते चतुर्भुजखड्गखेटगदावरदानां किं
पीतांबरमाल्यानुलेपनमरकताभरणालंकृतसर्वांगविविधमतेन मस्ते संनद्ध
पीतपताकोपशोभितेन चतुःसिंहरथवाहनेन मेरुं प्रदक्षिणी कुर्वन्नागच्छ विष्णु
पुरुषाभ्यां सह पद्मेशानंदलमध्ये सवर्णप्रतिमामुदङ्गर्वा बाणाकारपीठे धि
तिष्ठ पूजार्थं त्वा मा वाहयामि। ततस्तत्पार्श्वयोरधिप्रत्यधिदेवतयोरवाहनं। तद्
क्षिणपार्श्वे ॐ भूः सौम्याधिदेवं विष्णुमावाहय। ॐ भुवः सौम्याधिदेवं विष्णुमा
ॐ स्वः सौम्याधिदेवं विष्णुमा। ॐ भूर्भुवः स्वः सौम्याधिदेवं विष्णुमा। इदं विष्णु
रित्यस्य काण्वो मेधा तिथि विष्णुर्गायत्री। ॐ इदं विष्णुर्विचक्रमेत्रे धानि दधेय

११

दं। समूहस्य पांसुरे। कोमोदकीपद्मशंखचक्रोपेतचतुर्भुजं सौम्याधिदेवं विष्णु
मावाहयामि। तदामपार्श्वे ॐ भूः सौम्यप्रत्यधिदेवं पुरुषमावा। ॐ भुवः सौम्यप्र
त्यधिदेवं पुरुषमा। ॐ स्वः सौम्यप्रत्यधिदेवं पुरुषमावा। ॐ भूर्भुवः स्वः सौम्यप्रत्य
धिदेवं पुरुषमावा। सहस्रशीर्षि तस्य नारायणः पुरुषो नुष्टुपु ॐ सहस्रशीर्षा
पुरुषः सहस्राक्षः सहस्रपादः स भूमिं विश्वतो वृत्वात्यतिष्ठद्दशागुलं कोमो
दकीपद्मशंखचक्रोपेतं चतुर्भुजं सौम्यप्रत्यधिदेवं पुरुषमावाहयामि॥ ३
त्तरदले ॐ भूः बृहस्पतिमावाह ॐ भुवो बृहस्पतिमावा ॐ स्व बृहस्पतिमा
वा ॐ भूर्भुवः स्व बृहस्पतिमावा। बृहस्पते अतीत्यस्य गृत्समदो बृहस्पति
स्त्रिष्टुपु ॐ बृहस्पते अतियदयो अर्हो धुमहि मांति क्रतुमज्जनेषु यद्दीदय

नवग्र. प्र.

१२

त्यधि३

वसकृतप्रजाततदस्मात्तद्विणं धेहि चित्रं । भगवन्बृहस्पतेसमस्तदेवतान्वा
र्यागिरसगोत्रसिंधुदेशेश्वरदीप्तसुवर्णसदृशांगदीप्तचतुर्भुजदंडकमंडल
सूत्रवरदानांकितपीतांबरमाल्यावतुलेपनपुष्परागभयाभरणमणीय
समस्तविद्याधिपतेनमस्ते । सन्नक्षपीतध्वजपताकोपशोभितेनपीताश्वरथवाह
नेन मेरुप्रदक्षिणीकुर्वन्नागछेद्रब्रह्मभ्यां सहपद्मोत्तरदलमध्ये सुवर्णप्रतिमा
मुदञ्जुस्वीदीर्घचतुरस्रपीठे । धितिष्ठ पूजार्थत्वाभावाहयामि । तदक्षिणपा
र्वे ॐ भूर्बृहस्पतिदेवेन्द्रमावाहयामि ॐ भुवो बृहस्पत्यधिदेवेन्द्रमा ॐ स्व
र्बृहस्पत्यधिदेवेन्द्रमा ॐ भूर्भुवः स्वर्बृहस्पत्यधिदेवेन्द्रमा ॐ इन्द्रः श्रेष्ठानीत्यस्यगु
त्सनदइन्द्रस्त्रिष्टुप् ॐ इन्द्रश्रेष्ठानिद्रविणानिधेहि विन्तिदक्षस्यसुभगत्वमस्मे ।

त्व३

शिव

१२

पोषरयीणामरिष्टितन्नां स्वाद्यानैवान्वः सुदिनत्वमङ्गत् । चतुर्दंतगजाद्वंद्वज्जांकुशध
रं शस्त्रीपतीनानाभरणभूषितंबृहस्पत्यधिदेवतामिन्द्रमावाहयामि । तद्दामपार्वे ॐ
भूर्बृहस्पतिप्रत्यधिदेवं ब्रह्माणमा ॐ भुवो बृहस्पतिप्रत्यधिदेवं ब्रह्माण ॐ स्वर्बृहस्प
तिप्रत्यधिदेवं ब्रह्माणमा ॐ भूर्भुवः स्वर्बृहस्पतिप्रत्यधिदेवं ब्रह्माण ॐ ब्रह्मणातेब्र
ह्मयुजेत्यस्य विश्वामित्रो ब्रह्मात्रिष्टुप् ॐ ब्रह्मणाते ब्रह्मयुजायुनजिहरीसखाया
संधमादं आश्र । स्थिरं रथं सुखमिन्द्रा धितिष्ठ नृजानेन विहो उपयाहि सोमं पया
सनस्थं जटिलं चतुर्मुखं अक्षमालासूत्रपुस्तककमंडलुधारिणं रुष्णाजिनवाससं
पार्वस्थितं हंसं बृहस्पतिप्रत्यधिदेवतां ब्रह्माणमावाहयामि । प्राग्दले ॐ भूर्भुवः
मावाहयामि ॐ भुवः शुक्रमावाह ॐ स्वः शुक्रमावाह ॐ भूर्भुवः स्वः शुक्रमावा

नवग्र-प्र-

१३

शुक्रंते अन्यदित्यस्य भरद्वाजः शुक्रस्त्रिष्टुप् ॐ शुक्रंते अन्यद्यजतंते अन्यद्विष्टुप् अ
हनी चौरिवासि । विश्वा हि माया अवसि स्वधा वो भद्रा ते पूषन्निहरातिरस्तु । सगवान्भ
र्गव समस्तदैत्यगुरो भार्गव गोत्रभोजकटदेशेश्वर रजतो ज्वलांगकांते चतुर्भुजदंड
कमंडलुं अक्षसूत्रवरदाना कितशुक्लांबरमाल्यानुलेपनवज्राभरणभूषितसर्वांग
समस्तनीतिशास्त्रनिपुणमतेनमस्ते । सन्नद्धशुक्लध्वजपताकोपशोभितेन शुक्ला
श्वसहितेन रथेन मेरुं प्रदक्षिणी कुर्वन्नागछेदोणीं द्राक्षिष्यां सहपद्मपूर्वदलम
ध्यं रजतप्रतिमां प्राञ्जुरवीं पंचकोणपीठे धितिष्ठ पूजार्थत्वा मावाहयामि । तदक्षि
णपार्श्वे ॐ भूः शुक्राधिदेवता मिंद्राणीमा ॐ भुवः शुक्राधिदेवता मिंद्राणीमा
ॐ स्वः शुक्राधिदेवता मिंद्राणीमा ॐ भू भुवः स्वः शुक्राधिदेवता मिंद्राणीमा वाह

शिव

१३

विश्वस्मादिंद्रोत्तरः

इंद्राणीमास्वित्यस्य वृषाकपिरिंद्राणीपंक्तिः ॐ इंद्राणीमास्तनारिपुस्तभगामह
मेश्रवं । नद्यस्या अपरं च नजरसाभरति पतिरिंद्रार्थे दोषरिभव । संतानमंजरीवरदा
नधरिद्विभुजा शुक्राधिदेवता मिंद्राणीमा वाहयामि । वामपार्श्वे ॐ भूः शुक्रप्रत्यधि
देवमिंद्रमावाह ॐ भुवः शुक्रप्रत्यधिदेवमिंद्रं ॐ स्वः शुक्रप्रत्यधिदेवमिंद्रं ॐ भू
भुवः स्वः शुक्रप्रत्यधिदेवमिंद्रं इंद्रमिंदेवतातय इत्यस्य मेधातिथिरिंद्रप्रगाथावृत्ती
ॐ इंद्रमिंदेवतातय इंद्रप्रत्यधिधुरे । इंद्रसमीके वस्तिनो हवामह इंद्रधनस्य सातये
चतुर्दंतगजावृद्धवज्राकुशधरं शचीपतिं नानाभरणभूषितं भार्गवप्रत्यधिदेवता
मिंद्रमावाहयामि । पश्चिमदले ॐ भूः शनैश्वरमा ॐ भुवः शनैश्वरमा ॐ स्वः श
नैश्वरमा ॐ भू भुवः स्वः शनैश्वरमा । शमग्निरित्यस्य रिरिं विधिः शनैश्च उष्णिक्

नवय. प्र.

१४

ॐ शमग्निरग्निभिः करुणं नस्तपतुस्सर्गः शंवातो वात्वरपा अपस्त्रिधः भगवन् शनै
श्चरभोस्करतनयकाश्यपगोत्रसौराष्ट्रदेशेश्वरकज्जलसमानांगकांते चतुर्भुज
वापत्स्नीरकपाणीभयांकितनीलांबरमाल्यानुलेपननीलरत्नमूषणालंकृतस
र्वांगसमस्तभुवनभीषणामर्षमूर्ते नमस्ते सन्नधनीलध्वजपताकोपशोभितेन
नीलगुह्ररथवाहनेन मेरुं प्रदक्षिणीकुर्वन्नागवृक्षप्रजापतियमाभ्यां सह पद्मपश्चि
मदले मध्ये कालाय प्रतिमां प्रत्यङ्मुखीं चापाकारपीठे धितिष्ठ पूजार्थं त्वामा॥
तद्दक्षिणपार्श्वे ॐ भूः शनैश्चराधिदेवं प्रजापतिमा० ॐ भुवः शनैश्चराधिदेवं प्र
जापति० ॐ स्वः शनैश्चराधिदेवं प्रजापति० ॐ भूर्भुवः स्वः शनैश्चराधिदेवं प्रजा०
प्रजापते न त्वदित्यस्य हिरण्यगर्भः प्रजापतिस्त्रिष्टुप् आवाह० ॐ प्रजापते न

त्वं देतान्यन्यो विश्वा जाता निपरिता बभूव । यत्कोमास्ते जुहुमस्तन्नो अस्तु वयं स्या
मपतयोरयीणां । यज्ञोपवीतिनं हंसस्थमेकवक्त्रं अक्षमालास्त्रपुस्तककमंडलुस
हितं चतुर्भुजं शनैश्चराधिदेवतां प्रजापतिमावाहयामि । तद्दक्षिणपार्श्वे ॐ भूः शनैश्च
रप्रत्यधिदेवं यममावा० ॐ भुवः शनैश्चरप्रत्यधिदेवं यम० ॐ स्वः शनैश्चरप्रत्यधिदे
वं यम० ॐ भूर्भुवः स्वः शनैश्चरप्रत्यधिदेवं यम० यमाय सोमं सनुतेत्यस्य यमोप
मानुष्टुप् आवाह० ॐ यमाय सोमं सनुत यमाय जुहुता हविः । यमं हयज्ञो गच्छत्य
ग्निदूतो अरं कृतः । ईषत्यीनं दंडहस्तरक्तसदृशं पाशधरं कृष्णवर्णं महिषाकृढं स
र्वाङ्गणभूषितं शनैश्चरप्रत्यधिदेवतां यममा० । प्रत्यग्दक्षिणदलाग्रे ॐ भूराहुमा०
ॐ भुवोराहुमावा० ॐ स्वाराहुमा० ॐ भूर्भुवः स्वाराहुमावाहया० कयानश्चित्रइ

नवग्र-प्र-

१५

त्यस्य वामदेवो राहुर्गायत्री- आवा० ॐ कयानश्चित्रप्राभुवद्वती सदा रूधः सरवा । कया
शंती प्रयावता । भगवन् राहो रवि सोम मर्दन सिंहिकानंदन पैठी न मित्त गोत्र बर दे
शेश्वर काल मेघ द्युते व्याघ्र वदन चतुर्भुज रवद्वर्चमश्ल वरदानां कित कृष्णांबर मा
ल्यानुलेपन गोमेदकाभरण भूषित सर्वांग शौर्य निधेन मस्ते सन्नद्ध कृष्णध्वज पता
कोपशोभितेन कृष्णसिंहरथवाहनेन मेरुं प्रदक्षिणी कुर्वन्नागछर्मपंकालाभ्यां सहप
द्मनैर्ऋतदलमध्ये सीमकप्रतिमो दक्षिणामुखी शूर्पाकारपीठे धितिष्ठ पूजार्थत्वा
मावाहयामि तद्दक्षिणपार्श्वे ॐ भूः राहुप्रत्यधिदेवता मावाह ॐ भुवो राहु
धिदेवान्सर्पानावा ॐ स्वः राहुप्रत्यधिदेवान्सर्पानावा ॐ भूर्भुवः स्वः राहुप्रत्यधिदेवान्
सर्पानावा ॐ आयंगो रित्यस्य सार्पराज्ञी सर्पागायत्री- आवा० आयंगोः रश्मिरक्रम

शिव

१५

नरसीमोगा

दसदन्मातरं पुरः पितरं च प्रयन्तवः । अक्षस्रधरानकुंडलीकाकारपुच्छयुक्तानि कर्म
गान्भीषणान्मातृधिदेवताः सर्पानावाहयामि वामपार्श्वे ॐ भूः राहुप्रत्यधिदेवता
लमावा ॐ भुवो राहुप्रत्यधिदेवता लमावा ॐ स्वः राहुप्रत्यधिदेवता लमावा ॐ भूर्भुवः
स्वः राहुप्रत्यधिदेवता लमावा परं मृत्यो रित्यस्य संकुसुको मृत्युरोगास्त्रिष्टुप् आवाह ॐ
ॐ परं मृत्यो अनुपरेहि पंथां यस्ते स्वइतरो देवयानात् चक्षुषते शृण्वते तैब्रवीमि
मानः प्रजां गीरिषो मातृविराजः करालवदनं नित्यगं भीषणं पाशादंडधरं सर्पवृश्चिक
रोमाणं राहुप्रत्यधिदेवतां कालमावाह ॐ भूः केतुमावा ॐ भुवः के
तुमावा ॐ स्वः केतुमावा ॐ भूर्भुवः स्वः केतुमावा केतुं कृण्वन् नित्यस्य भधुच्छंदाः केतु
र्गायत्री- आवा० ॐ केतुं कृण्वन् केतवे पेशो मर्या अपेशसे । समुपदि रजायथाः ॥ ॥

नवग्र. प्र.

१६

भगवन्केतो कामरूपजैमिनिगोत्रमध्यदेशेश्वरधूमवर्णधुजाकृतेदिक्षुजगदावरदानां
कितवित्रांबरमाल्यानुलेपनवैडूर्यमयामरणभूषितसर्वांगवित्रशक्तेनमस्ते सन्नद्ध
वित्रधुजपताकोपशोभितेन वित्रकपोतरथवाहनेन मेरुं प्रदक्षिणीकुर्वन्नागछ
ब्रह्मवित्रगुप्ताभ्यां सहवायव्यदलमध्येकांस्थप्रतिमां दक्षिणासुरवीं धुजाकारपीठे
धितिष्ठपूजार्थमावाहयामि. तद्दक्षिणपार्श्वे. ॐ भूः केत्वधिदेवं ब्रह्माणमावाहय.
ॐ भुवः केत्वधिदेवं ब्रह्माणमा. ॐ स्वः केत्वधिदेवं ब्रह्माण. ॐ भूर्भुवः स्वः केत्व
धिदेवं ब्रह्माण. ब्रह्मजज्ञानमित्यस्य नकुलो ब्रह्मा त्रिष्टुप्. ॐ वावा. ॐ ब्रह्म
नंप्रथमं पुरस्ताद्वितीमत्. सुरुचोर्वेन आवः सवुधिया उपमा अत्यविष्टाः सतश्च
योनिमस्ततश्च विवः पश्चात् सनस्थजडिलं चतुर्मुखं अक्षमालास्त्रुवपुस्तककर्मंडलं

वि

१६

धरं कृष्णाजिनवाससं पार्श्वस्थितहंसकेत्वधिदेवतां ब्रह्माणमावाहयामि. वामपार्श्वे. ॐ
भूः केतुप्रत्यधिदेवं वित्रगुप्तमावाहयामि. ॐ भुवः केतुप्रत्यधिदेवं वित्रगु. ॐ स्वः के
तुप्रत्यधिदेवं वित्रगुप्त. ॐ भूर्भुवः स्वः केतुप्रत्यधिदेवं वित्रगु. सावित्रमित्यस्य भर
हाजः श्वित्रगुप्तस्त्रिष्टुप्. ॐ सवित्रवित्रं वितर्येत मस्मे वित्रसत्रवित्रतमं वयो धां
वंदं रयिं पुरुवीरं वृहंतं वंदं वंदं मिर्गणते युवस्व । उदीच्य वेषधरं सौम्यदर्शनलेख
नीपत्रोपेतं दिक्षुजं केतुप्रत्यधिदेवतां वित्रगुप्तमावाह. ॥ अथ कर्मसाङ्ख्यकरदेव
तावाहनं शुक्लतंडुलपीठेषु कुर्यात्. तत्रायं क्रमः शनेर्वामप्रदेशे. ॐ भूः विनायकमा.
ॐ भुवो विनाय. ॐ स्वः विनायक. ॐ भूर्भुवः स्वः विनाय. आतन इंद्रेत्यस्य काण्वः
कृसिदी विनायको गायत्री. ॐ आतन इंद्रेत्यस्य मंतं वित्रं याभंसं गृभाय । महाहस्तीद

नवय-प्र.

१७

क्षिणेन। चतुर्भुजं त्रिनेत्रं गजाननं नागयज्ञोपवीतिनं चंद्रधरं दंताक्षमालापरशुमोदको
पेतचतुर्भुजं विनायकमावाहयामि। तदक्षिणतः ॐ भूः दुर्गा मावाह० ॐ भुवो दुर्गा मा
वा० ॐ स्वः दुर्गा मावा० ॐ भूः भुवः स्वः दुर्गा मावा० ॐ भूः भुवः स्वः दुर्गा मावा० जातवेदस इत्यस्य कश्य
पो दुर्गा स्त्रियुष्टु० आवाह० ॐ जातवेदसे स न वामसो मे मरातीयतो निदहाति वेदः। स
नः पर्षदति दुर्गाणि विश्वानावेव सिंधुं दुरितात्पुग्निः॥ शक्तिबाणशूलखड्गचक्रचंद्र
बिंबखेटकपालशूलटंकोपेतदशभुजां सिंहान् दंतां दुर्गारिष्यदेत्यासुहोरिणीं दुर्गा मा
वाहयामि। तदक्षिणतः ॐ भूः क्षेत्रपाल मावा० ॐ भुवः क्षेत्रपाल मा० ॐ स्वः क्षेत्रपाल मा०
ॐ भूः भुवः स्वः क्षेत्रपाल० क्षेत्रस्य पतिनेत्यस्य वामदेवः क्षेत्रपालो नुष्टुष्टु० आवाह०
ॐ क्षेत्रस्य पतिना वयं हितेनेव जयामसि। गामश्वपोषयित्वा स नो मृकातीदृशे॥

शिव
१७

ॐ भूः भुवः स्वः तस्यैव कर्तृणाम्
ॐ भूः भुवः स्वः तस्यैव कर्तृणाम्
ॐ भूः भुवः स्वः तस्यैव कर्तृणाम्
ॐ भूः भुवः स्वः तस्यैव कर्तृणाम्
ॐ भूः भुवः स्वः तस्यैव कर्तृणाम्
ॐ भूः भुवः स्वः तस्यैव कर्तृणाम्
ॐ भूः भुवः स्वः तस्यैव कर्तृणाम्
ॐ भूः भुवः स्वः तस्यैव कर्तृणाम्
ॐ भूः भुवः स्वः तस्यैव कर्तृणाम्
ॐ भूः भुवः स्वः तस्यैव कर्तृणाम्

शुभ

श्यामवर्णा त्रिलोचनं मूर्ध्नि केशं मृदंष्ट्रं भुवः कुटीकुटिलाननं नूपुरालं रुतांघ्रिं सर्पमेख
लयायुतसर्वांगमतिशुभं शक्रद्वयं टिका बद्धं गुल्फावलं विक्रोदिकामालाधारिण
मुरगकोपीनं चंद्रमौलिं दक्षिणहस्तैः शूलवेताळखड्गं दुंदुभीन् दधानं वामह
स्तैः कपालघंटा चर्मचापान् दधानं भीमं दिग्वाससं असितयुतिं क्षेत्रपालमावा
हयामि। तदक्षिणतो ॐ भूः वायु मावा० ॐ भुवो वायु मा० ॐ स्वः वायु मा० ॐ
भूः भुवः स्वः वायु मावा० क्राणा शिशुरित्यस्य त्रितो वायुरनुष्णिक आवा० ॐ
क्राणा शिशुर्महीनां हिन्वेन्नृतस्य दीर्घिर्ति॥ विश्वापरिप्रिया भुवदधिता।
धौवद्वरिणं पृष्ठगतं धृजवरद्वान धारिणं धूम्रवर्णं वायुमावाहयामि। तदक्षिण
तो आदित्यस्तस्येत्यस्य वत्सो त रिक्षगायत्री॥

नवय० प्र०

१८

ॐ आदित्यस्य तस्यो ज्योतिष्पश्यंति वासरं । परो यदि ध्यते दिवा । नीलोत्पलामनीलां
बरधारिणं वेशकोपेतदिभुजं पदमाकाशमावाहयामि । तदक्षिणतः ॐ भूरश्विनो वा
आवाह० ॐ भुवोऽश्विनो वावा० ॐ स्वः अश्विनो वावा० ॐ भूर्भुवः स्वः अश्विनो वावा०
अश्विनावर्तिरस्मदेत्यस्य रादूगणो गोतमोऽश्विनावुष्णिक् । ॐ अश्विनावर्तिरस्म
दागोमहस्त्राहिरण्यवत् । अवाग्रिधंसमनसानियच्छतं । प्रत्येकमोषधीपुस्तकोपेत
दक्षिणवामहस्तावन्योन्यसंयुक्तदेहावेकस्य दक्षिणपार्श्वे परस्य वामपार्श्वे रत्न
सांडकरशुक्लांबरधानश्चरि नारी युग्मोपेतौ देवभिषजा वश्विनाववाहयामि ॥
अथ क्रतुसंरक्षकदेवतावाहनं पूर्ववत्तुल्यपीठेषु कुर्यात् । तत्रैतं तत्र प्राग्दलाग्रे
ॐ भूः रिदमावा० ॐ भुवः रिदमावा० ॐ स्वः रिदमावा० ॐ भूर्भुवः स्वः रिदमावा०

शिव०
१८

घृत ८

वृं दंवदत्यस्य मधुच्छंदा इंदो गायत्री । ॐ इंदो विश्वतस्वरिहवामहे जनेत्यः । अस्माक
मस्तुकेवलः । स्वर्णवर्णमहस्त्राक्षं वज्रपाणिं शर्वी प्रियं इंदुमावाहयामि । आग्नेयद
लाग्रे ॐ भूरग्निमावाहयामि । ॐ भुवोऽग्निमा० ॐ स्वः अग्निमावा० ॐ भूर्भुवः स्वः अग्नि
मावाह० अग्निमीळइत्यस्य मधुच्छंदा अग्निर्गायत्री । ॐ अग्निमीके सुरोहित
यज्ञस्य देवमृत्विजं । होतारं रत्नधातमं । स्वर्णवर्णमप्राविषं सप्तहस्तशस्त्रवन्
स्तुक् स्तुवतां मरव्यं जनं पात्राणि दधानं स्वाहा प्रियं मे षवाहनमग्निमावाहया
मि । याम्यदलाग्रे ॐ भूः यममावाह० ॐ भुवो यममावा० ॐ स्वः यममावा० ॐ
भूर्भुवः स्वः यममा० यमाय सोममित्यस्य यमो यमो नुष्टुप् । ॐ यमाय सोमं सु
वत यमाय जुहुताहविः । यमं हयज्ञा गच्छत्यग्निदूतो अरुतः । रक्तवर्णं दंडधरं महि

नवग्र. प्र.

१३

षवाहनमिकाप्रियंयममावाहयामि. नैर्ऋतिदलाग्रि. ॐ भू. निर्ऋतिमावा. ॐ भुवो
निर्ऋति. ॐ स्व. निर्ऋतिमावा. ॐ भूर्भुवः स्व. निर्ऋति. मोषुणइत्यस्यघोरः कण्वोनिर्ऋ
तिर्गायत्री. आवा. ॐ मोषुणः परापरानिर्ऋतिर्दुर्हणावधीत्. पदीष्टतृणयासह. नी
लवर्णस्वदुर्धर्मधरं उर्ध्वकेशं नरवाहनं कालिकाप्रियं निर्ऋतिमा. पश्चिमदलाग्र. ॐ
भू. वरुणमा. ॐ भुवोवरुणमा. ॐ स्व. वरुण. ॐ भूर्भुवः स्व. वरुण. उदुत्तमं मुमुग्धि
नइत्यस्यशुनः शेषोवरुणो गायत्री. आवा. ॐ उदुत्तमं मुमुग्धि नो विपाशं मध्यमं
त. अवाधमानि जीवसे. रक्तभूषणं नागपाशधरं मकरवाहनं पद्मिनीप्रियं स्वर्ण
वर्णवरुणमावाह. वायव्यदलाग्र. ॐ भूर्वायुमा. ॐ भुवोवायुमा. ॐ स्वर्वायुमा.
ॐ भूर्भुवस्वर्वायुमा. तव वायो इत्यस्य आंगिरसो व्यश्वो वासुर्गायत्री आवाह. ॐ

शिव

१४

तव वायव्यतस्य ते त्वष्टृर्जामातरदुत. अवां स्यावर्णी महे. श्यामवर्णं हेमदंडधरं रुष्णमृ
गवाहनं जगत्पाण्डपं मोहिनी प्रियं वायुमावाह. उत्तरदलाग्र. ॐ भू. कुबेरमावा.
ॐ भुवः कुबेरमा. ॐ स्वः कुबेरमा. ॐ भूर्भुवः स्वः कुबेरमा. सोमो धेनुमित्यस्य गो
तमः कुबेरस्त्रिष्टुप्. आवा. ॐ सोमो धेनुं सोमो अर्वतमाशुं सोमो वीरं कर्मण्यदधा
ति. मादव्यं विदथ्यं सभेयं पितृश्रवणं यो ददा शतस्मै. स्वर्णवर्णं निधीश्वरं कुं
तपाणिं अश्ववाहनं तितिणी प्रियं कुबेरमावाहयामि. ऐशानदलाग्र. ॐ भूरीशा
नमावा. ॐ भुवोरीशानमावा. ॐ स्वरीशान. ॐ भूर्भुवः स्वरीशानमा. रुद्रुद्राय
स्य रुद्रो रुद्रो गायत्री. आवा. ॐ रुद्रुद्राय प्रचेतसे मीढूमाय तव्यसे. वावो म
शंतमं हृदे. शुक्लस्फटिकवर्णं वरदाभयशलाहस्यधरं हृषवाहनं गौरीप्रियमी

नवग्र. म.

२०

शानमावाहयामि. एवमेकचत्वारिंशदेवताभावाद्यकलशे च वरुणं श्रुत्वा वाहन
मोतैः श्वतुर्थ्यतैः स्वस्वनामभिः क्रमेण पूर्वोक्तद्रव्यैः पुष्पसमर्पणपर्यन्तां ग्रहदेवता
पूजां कृत्वा कर्मसाधुपदेवताः क्रतुमरक्षकदेवतावरणवमळयजगंधरातपत्रपुष्पै
स्तथैव पूजयेत् ॥ अथ होमः ॥ सवसमिच्चर्वाज्यैः प्रतिद्रव्यं प्रतिग्रहं एकावराभिः
सहस्रपराभिराहुतिभिर्निमित्तशक्त्यनुसारेण प्रधानदेवांशेन पार्श्वदेवतानां
तदर्धेनेतरेषां स्वाहातेनामभिस्तत्तन्मंत्रैर्वा पाणिनेव सकृदवदानेन च रुहोमः ।
तत्र आचार्यः प्रत्यगग्रे रासीनः प्राणानायम्य पूर्ववत्संकल्प्याग्निमुखं वक्ष्यमाण
प्रकारेण प्रागुक्तलक्षणकुंडे स्थंडिले वा पले वा घनि प्रतिष्ठापनांतं कृत्वा ऋत्विग
न्वारब्धः समिद्वयमादाय देशकालो निर्दिश्याद्ययस्थमाणग्रहहोमदेवतापरिग्र
यज्ञे

२०

तार्थान्वाधानं करिष्ये. अस्मिन्नन्वाहितेऽग्नौ इत्यादि च क्षर्षा आज्येनेत्यंतमुक्त्वा प्रधा
नदेवतामादित्यमधिदेवतामग्निं प्रत्यधिदेवैरुद्रं अर्कसमिच्चर्वाज्यैः । प्रधानदेवसो
मं अधिदेवतामपः प्रत्यधिदेवतां गौरीं पलाशसमिच्चर्वाज्यैः । प्रधानदेवतामंगारकं
अधिदेवतां भूमिं प्रत्यधिदेवतां स्कंदं रविरसमिच्चर्वाज्यैः । प्रधानदेवैर्बुधमधिदेवतां
विष्णुं प्रत्यधिदेवैर्गुरुषु अपामार्गसमिच्चर्वाज्यैः प्रधानदेवैर्वृहस्पतिमधिदेवतां
इंद्रं प्रत्यधिदेवैर्ब्रह्माणमश्वत्थसमिच्चर्वाज्यैः प्रधानदेवैश्शक्रमधिदेवतामिंद्राणीं
प्रत्यधिदेवमिंद्रं औदुंबरसमिच्चर्वाज्यैः । प्रधानदेवैश्शनिमधिदेवैर्प्रजापतिं प्रत्य
धिदेवैर्यमं शशीसमिच्चर्वाज्यैः प्रधानदेवैराहुं अधिदेवैर्सर्पं प्रत्यधिदेवैर्कालं इन्द्र
नां समिच्चर्वाज्यैः प्रधानदेवैर्केतुं अधिदेवैर्ब्रह्माणं प्रत्यधिदेवैर्वित्रं गमं कुशसमिच्च

नवग्र-प्र-

२१

मां
विज्येर्विवक्षितसंख्याकैः पार्श्वदेवताः प्रधानदशशेन क्रतुसाङ्ग्यदेवताः वि
नायकं दुर्गाक्षेत्रपालं वायुनाकाशमश्विनौ क्रतुसंरक्षदेवताः इंद्रमग्निं यमं नि
तिं वरुणं वायुं कुबेरमीशानं प्रधानविंशशेन अग्निवायुसूर्यप्रजापतीं तिलव्री
हिभिर्विवक्षितसंख्यायाः सूर्यमाज्येन त्रयोदशवारं अग्निं चतुस्त्रिंशद्वारं द्वात्रिं
शद्वारं रुद्रं शेषेण सविष्टकृतमित्यादिसंघोयस्यमित्यंतमुक्त्वा ॐ भूर्भुवः स्वः स्वा
हेत्यग्नावाधाय प्रजापतयद्दत्तं नमस्त्युद्देशत्यागौ कुर्यात् ततो बर्हिः सन्नहना
याज्येदर्भाग्रहयनिधानांतं कृत्वा लौकिकसिद्धान्ततिलव्रीहिभिः महाज्यं
त्रिःपर्यग्निकृत्वा ज्यमुद्दास्य बर्हिषि निधाय स्क्रुवस्क्रु संमार्जनं कृत्वा चरुं पा
त्रांतरं पृथक् कृत्वाग्नावधिश्चित्य स्क्रवेणाभिघार्यादगुद्दास्याज्यादक्षिणतो ब

२२

हिं चासाद्य प्रत्यगभिघार्याग्न्यलं करणायाज्यभागांतं कृत्वा क्रमेणादित्यादीशानां त
भ्य एकचत्वारिंशदेवस्य आवाहनोक्तैस्तत्तन्मंत्रैः समिञ्चर्वाज्यैः प्रागुक्तसंख्या
काभाङ्गतीर्जुं कुर्यात् तत्रायं प्रकारः । समिधं मूलतो ह्यंगुलं विहाय मध्य
मानामिकांगुलं गृह्णीत्वा जुहुयात् । चरुं ग्राससमं पाणिनेव । आज्यं स्क्रुवे
णैव तदभावेऽथपार्णेन वा । ततो व्यस्तसमस्तव्याहृतिभिः प्रकृततिलव्रीहि
न्याणिनाङ्कत्वा सूर्यपावक रुद्रा नाज्येन जुहुयान्मंत्रैः । ते च मंत्राः ॥ सूर्यो न
इति पंचवर्चस्य सृक्तस्य सूर्यपुत्रः श्रुक्तः सूर्यो गायत्री ग्रहमखांग आज्यहो
मेविनि ॐ सूर्यो नो दिवस्यातुवातो अंतरिक्षात् अग्निर्नः पार्थिवेभ्यः । जोषा
सवितर्यस्यते हरः शतं सर्वाभिर्हति । पाहि नो दिधुतः पतत्याः । चक्षुर्नो दिवः

नवग्र. प्र.

२२

सविता चर्कन उत पर्वतः । चर्क धाता रधा तु नः । चर्क नो धे हि चर्क फे चर्क विरयेत न
त्यः । संवेदं विच पश्येम । सु सु दृशं त्वा वयं प्रति पश्येम सूर्य । वि पश्येम नृ चर्क सः ।
उ डु त्म नित्य स्य का ण्वः प्र सु ण्वः सूर्यो गायत्री । आज्य हो ० ॐ उ डु त्मं जातं वेद सं दे
वं व हं ति के तवः । दृशे विश्वा य सूर्य ॥ नमो मित्र स्येत्य स्य सूर्य पुत्रो भितपाः सूर्यो ज
गती आज्य ० ॐ नमो मित्र स्य वरुण स्य चक्षुः से मु हो दे वा य त दृ तं स प र्य त । दूर दृशे दे
व जा ता य के त वे दि व स्य त्रा य सूर्या य च स्य त । चित्रं देवाना मित्य स्यां गिर सः कुत्सः स
र्य छिष्टः ॐ चित्रं देवाना मुदगा दनी कुं चर्क मित्र स्य वरुण स्याग्नेः । आ प्रा धा वा
ष्टि वी अंतरिक्षं सूर्य आत्मा जगत्स्तु शु ष्य ॥ उ हे ति स म ग इ ति पं व र्व स्य सक्त
स्य मे त्रा वरुणो व सिष्ठः सूर्य छिष्टः ॐ उ हे ति स म गो विश्व चक्षाः साधारणः सूर्यो

शिव

२२

मातृ पाणां । चर्क मित्र स्य वरुण स्य देवश्च मे वयः सम विव्य क्त्वा सि । उ हे ति प्र स वी ता ज
ना नां म हा न्के तु र ण वः सूर्य स्य । समाने च क्रं पया विरुत्स न्य दे त शो व ह ति पु र्ण यु क्तः । वि
भ्राज मान उ प सा मु प स्थां दे भै रु दै त्य नु म ध मा निः । एष मे देवः सविता च उदयः स
मानं न प्र मि ना ति धा म । दि वो रु क्त उ रु च क्षा उ दे ति दू रे अ र्थ स्तर णि भ्र जि मा नः ।
नृ नं ज नाः सूर्ये ण प्र स ता अ यं न र्था नि कृ ण व न्न पां सि । य त्रा च कुर मृ ता गा तु म स्म
श्य नो न दी य न्न न्वे ति पा थः । प्र ति वां स्तर उ दि ते वि धे मु न मो भि मि त्रा वरु णो त ह
यः । त्व मग्ने प्र थ म इ ति अ षा द्श च स्य सक्त स्यां गिर सो हि र ण्य स्त पो सूर्यो जगती
अ न्या ष्ठी पा क श्य छिष्टः ॐ त्व मग्ने प्र थ मो अं गिरा कृ षि दे वो दे वा ना म म वः शि
वः सरवा । तव व्र त क व यो वि घ्ना पु सा जा यं त म रु तो भ्राज दृष्ट यः । त्व मग्ने प्र थ म

मि

नवग्रह०

२३

अंगिरस्तमः कविर्देवानां परिभूषसि ब्रतं । विष्णुर्विश्वस्मै भुवनाय मे धिरो हि माताशयुः क
तिधा विदाय वै । त्वमग्ने प्रथमो मातरि श्वेन आविर्भवः सकृत्तया विवस्वते । अरजे ताराद
सी होतव्यं स धोर्भारमयजो महो वसो । त्वमग्ने मनविद्या मे वाशयः पुनरवसे सकृत्
सकृत्तैरः । शत्रेण यस्त्यजो नु च्यसे पर्यात्वा पूर्वमनयं नापरं पुनः । त्वमग्ने वृषभः पुष्टि
वर्धनं उद्यतस्कृत्तव्यं सिञ्च वास्यः । य आहुतिं परिवेदावपट्कृति मे कार्युरग्रे वि
श आविवाससि ॥ १ ॥ त्वमग्ने वृजिनवर्तनि नरं सकृन्विपर्वि विदथे विवर्षणे ।
यः शरसाता परितः कथं धनेदधेभिश्चिस्मृता ह सिभ्यसः । त्वमग्ने अमृतं त्व
उत्तमे मर्तदधा सिञ्च वसे दिवे दिवे । यस्तो तृषाणुमया यजन्मने मयः कृणो विप्र
य आचक्षुरथ । त्वं नो अग्ने सनये धनानां यशसं कारु कृणु हि स्तवानः । ऋध्यामक

शिव.
२३

मापसानं वनदेवैर्धावा एधि वा प्रावतं नः । त्वं नो अग्ने पित्रो रुपस्थ आदेवो देवे धनवद्युज
गृविः । तनू रुहो धिप्रमतिश्चकार वे त्वं कल्याणवसु विश्वमो विषे । त्वमग्ने प्रमतिस्त्वं
पिता सिनस्त्वं वयस्कृत्तवजामयो वयं । संत्वारयः शतिनः संसहस्त्रिणः सुवीर्यंति
व्रतपामि दास्य ॥ २ ॥ त्वमग्ने प्रथममायुमायवे देवा अकृण्वन् ऊषस्य विस्पति । इ
का मकृण्वन्मनुषस्य शासनीं पितुर्यत्पुत्रो मम कस्य जायते । त्वं नो अग्ने नवदेवप
युभिर्गन्धानोरक्षतन्वश्चरं ध । ज्ञाता तो कस्य तनये गवामस्य निमेषं रसमाणस्तव व्र
ते । त्वमग्ने यज्यवपायुरे तरो निषंगा यचतुरस्र इध्यसे । यो रात ह व्योहिका यधायसे
कीरश्चिन्मंत्रं मनसा वनोषितं ॥ त्वमग्ने ठरुशं सोयवा धते स्याद्द्वयं देवः परमं वनो
षितं । आध्रस्य चित्यमतिरुच्यसे पिता प्रपाकं शाः सिप्रदिशो विडधरः ॥ त्वमग्ने

प्रयतदक्षिणं नरं वर्गे वस्तुतं परिपासि विश्वतः । स्वादुक्ष आयो वस्तुतौ स्थो न रुज्जीव याजं
 यजते सोपमादिवः ॥ ३॥ इमामग्ने शरिणि मीधुषो न इमम धानं यमगा मद्गता म
 पिः पिता प्रमतिः सोम्यानां मिमिरस्थुषि रुन्मर्त्यानां । मनुष्ये दग्ने अंगिरस्वदे गिरा
 यथातिवत्सदने पूर्ववत्तुचे । अहयाद्यावहोदयं जनमासादय बर्हिषियक्षिचप्रियं ॥
 एतेनग्निब्रह्मणा वावृधस्व शक्ती वायते चक्रमाद्विदावा । उत्तप्रणय्य भिवस्यो अस्मा
 न्त्संनः सृजसमुत्थावा ज्वत्या ॥ ४॥ त्वमग्ने युभिरिति षोडशर्वस्य स्रक्तस्य गृत्समदा
 ग्निर्जगती । ॐ त्वमग्ने युभिस्त्वमाशुशुषिस्त्वमद्रास्त्वमश्मनस्पति । त्वं वने स्थ
 स्त्वमोषधीभ्यस्त्वं नृणां नृपते जायसे शुविः ॥ तवाग्ने होत्रं तव पोत्रं त्वयि तव नृपं
 त्वमग्निदतायतः । तव प्रशास्त्रं त्वमध्वरीयसि ब्रह्मावा सि गृहपतिश्च नोदमे ॥ त्वम

गुडं द्रोणमः सतामसित्वं विष्णुरुगायो नमस्यः । त्वं ब्रह्मारयि विद्रुणस्थते त्वं विप
 तैः सच मे पुरंध्या ॥ त्वमग्ने राजावरुणो धृतव्रतस्त्वमित्रो भवसि दस्मई ज्यः । त्वमय
 मासमतिर्यस्य संभुजां त्वमंशो विदधे देवभाजयुः ॥ त्वमग्ने त्वष्टा विधते स्रवीर्यं तव
 ग्ना वो मित्रमहः सजात्य । त्वमाशुहमारिषे स्वश्वं त्वं नराशहो असि पुत्रवक्तुः ॥ १॥
 त्वमग्ने रुद्रो अमर्गो महादिवस्त्वं शर्धो माकृतं दृष्ट ईशिषे । त्वं वातेर रुणैर्यो मिशंग
 यस्त्वं दृष्टा विधतः पासिनुत्मना ॥ त्वमग्ने द्रविणो दाअरं कृते त्वदेवः सवितारत्नधाम
 सि । त्वमग्ने नृपते वस्वदे शिषे त्वं पापुर्दमेयस्ते विधतः ॥ त्वमग्ने दमआ विशपतिं विश
 स्त्वां गजानं स्रविदत्रं मृजते । त्वं विश्वानि स्वनीकपत्यं सत्वं सहस्राणि शतादश प्रति ॥
 त्वमग्ने पितरमिष्टिभिर्नरस्त्वां भ्रात्राय शस्यत नृरुवं । त्वं पुत्रो भवसियस्ते विधत्स्व

नमः

२५

स्वास्त्यशेवः पात्याधृषः स्वमन्त्रकुराकेन मस्य । स्त्वं वाजस्य हस्तमनोराय ईशिपे ।
त्वं विभास्य उदक्षिदावने त्वं विशिष्करसि यज्ञमातनिः ॥ २ ॥ त्वमग्ने अदितिर्देवदा
शुषे त्वं होत्रा भारती वईसगिरा । त्वमिकाशतहिमा सिद्धं सत्त्वं दत्तं हावस्य
तिसरस्वती ॥ त्वमग्ने सप्ततउत्तमं कथस्तव स्याहं वृणो आसं दृशि धियः । त्वं वाजः
प्रतरणो बृहन्नसित्वं रयिर्बहुलो विश्वतः स्पृशुः । त्वमग्ने आदित्यासं आस्य
त्वां जिह्वाशु वयश्चक्रिरे कवे । त्वं शतिषा चो अघोरपुमश्चिरे त्वे देवा हविरदत्याज
तं । त्वं सप्तमं सप्तमं अग्ने विश्वे अमृता सो अहुह आसा देवा हविरदत्याज तं ।
त्वयामन्त्रासुः स्वदंत आसु तित्वं गभीरी रुधां जज्ञिषे शुचिः । त्वं तान्त्सं वप्रतिवा सि
मज्मनाग्ने सजात प्रवदे वरिच्यसे । पृष्टो यद्वन्नमहि नाविते भुवदनुद्यावा पृथिवी

शिव
२५

शेदसी उक्ते । ये स्तोतृभ्यो गो अग्रामश्वपेशामग्ने गतिमुपसृजंति सरयः । अस्मां च तां
श्च प्रहिनेषिवस्य आवृहद्देम विदथे सवीराः ॥ ३ ॥ कद्रुद्रायैतिष कर्चस्य स्रक्तस्य
धोरः कण्वोरुद्रो गायत्री तृतीया मैत्रावरुणी ॐ कद्रुद्राय प्रवेतसे मी दुष्टम
यतयसे । वेवेमशंतमं हृदे ॥ यथानो अदितिः करत्यखे नृभ्या यथागवे । यथा तो
काय रुद्रिय ॥ यथानो मित्रावरुणो यथारुद्रश्चिकेतति । यथा विश्वे सजापसः ॥
गाथपति मे धपति रुद्रजलापमेषजं । तच्छयोः सन्ममीमहे ॥ यः शुक्र इव स्रयो
हिरण्यमिव शचते । श्रेष्ठे दिवानां वसुः ॥ १ ॥ शनः करत्यर्वते सगं मेषाय मेथे ।
नृभ्यो नारीभ्यो गवे ॥ अस्मै सोमप्रियमधिनिधे हि शतस्य नृणां । महि श्रवस्तु
विनृम्णं ॥ मानः सोमपरिवाधो भारात योजु ऊरंतं । आनंदं दोवाजे भज ॥ यास्त

नवग्र० प्र-

२६

प्रजाअमृतस्यपरस्मिन्धाननृतस्य। मृद्विनामोसोमवेनआक्षयःसोमवेदः॥२॥ ॥
इमारुद्रायत्येकादशर्वस्यसूक्तस्यकुत्सोरुद्रोजगत्यंत्यत्रिष्टुभो० ॐ इमारुद्रायत
वसेकपर्दिनेक्षयदीरायप्रभरामहेमतीः। यथाशमसहिपदेचतुष्यदेविश्वंपुष्ट्या
मेअस्मिन्नातुरं॥ मृकानोरुद्रोतनोमयस्कुधिक्षयदीरायप्रभरामहेमतीः नम
साविधेमते। यच्चवयोश्चमनुरायजेपितातदश्यामतवरुद्रप्रणीतिषु॥ अश्या
मतेसमतिदेवयज्ययाक्षयदीरस्यतवरुद्रमीदुः। सुभ्रायनिदिशोअस्माक
मावरारिष्टवीराजुहवामतेहविः। त्वेषंवयंरुद्रंयज्ञसार्धवंकुंकविमवसेनिह
यामहे। आरेअस्मदेव्यंहेकोअस्यतुसमतिमिद्वयमस्यारुणीमहे॥ दिवोवरोह
मरुषंकपर्दिनेक्षयंरुद्रंनमसा निहयामहे। हस्तेविभ्रिद्रुजजावायाणिराम

शिव

२६

तमेच्छदिरस्मत्थयंसद॥१॥ इदं पित्रे मरुतामुच्यंतववः स्वादोः स्वादीयोरुद्रायवईनं।
रास्वावनोअमृतमन्त्रेभोजनंमनेताकायतनयायमुक्त्वा॥ मानोमहातमुतमानोअभि
कमानउक्षतमुतमानउक्षिते। मानोवधीः पितरंमोतमातरमानः प्रियास्तन्वोरु
द्ररीरिषः॥ मानस्तोकेतनयेमानआयोमानो गोपुमानोअश्वेषुरीरिषः। वीरान्मानो
रुद्रभामितोवधीहविर्भतः सदमित्वाहवामहे॥ उपतेस्तोमान्यशुयाइवाकररास्वा
पितर्मरुतासन्ममस्मै। मद्राहितेसमतिमुक्त्वायत्तमाथावयमवइतेष्टणीमहे॥ आ
रतेगोघ्रमुतप्ररुषघ्नक्षयदीरसन्ममस्मैतेअस्तु। मृकानोअधिवब्रुहिदेवाथा
वनः शमयच्छदिवहाः॥ अवातामनमोअस्माअवस्यवः शृणोतुनोहवरुद्रोमरुवा
न॥ तनोमित्रोवरुणोमामहतामदितिः सिंधुः पृथिवीउतद्योः॥२॥ ॥
आतेपितरितिपंवदशर्वस्यसूक्तस्यकुत्सोरुद्रोस्त्रिष्टुभः ग्रहमस्वांगत्वेनआ

नवग्र. प्र.

२७

ॐ आर्तेपितमरुतां सुमन्मेतुमानः सूर्यस्य संदशो युयोथाः । अभिनो धरो अर्वातिस्त
मेतप्रजाये महिरुद्र प्रजाभिः ॥ त्वादत्ते भीरुद्र शंतमेभिः शतं हि मां अशीय मे पजेभिः ।
व्यवस्मदेषो वितुरं व्यहो व्यमीवाश्चातय स्वाविष्मतीः ॥ श्रेष्ठो जातस्य रुद्र श्रिया सि
तवस्तमस्तवसां वज्रबाहो । पर्विणः पारमहंसः स्वस्ति विश्वा अभी तीरपसायु
योधि ॥ मात्वारुद्र चुक्रुधामानमोभिर्मादुष्टी वृषसमासदूती । उन्तो वीरां अ
प्यभेषजेभिर्भिषक्तमत्वा भिषजां शृणोमि ॥ हवीं मभिर्हवते यो हविर्भिरवस्तो मे
भीरुद्र दीपस्य । रुद्रदरः सहसो मानो अस्थे बभुः स शिप्रोरिरधन्मनाये ॥ १॥ उ
न्माममंद वृषमामरुत्वा नृत्वा क्षीयसावयसानाधमानां । घृणी वचायामरणा अशीया वि
वासेयं रुद्रस्य सुमन् । केऽस्य ते रुद्र मृकया कुहं स्तोयो अस्ति मे पजो जलापः । अपम

२७

तीरपसां देवस्याभीनुमा वृषसवस्तमीथाः । प्रषथ्ये वृषभाय शिवती चिमहोमहीं
सृष्टिमीरयामि । नमम्याकल्मली किं नो माभिर्गृणीमसि त्वेषं रुद्रस्य नाम । स्ति
रभिरंगैः पुरुषपुत्रावभुः शुक्रेभिः पिपिशो हिरण्येः । ईशानादस्य भुवन
स्य भूरनवाजयोषद्द्रादस्य । अहं न्विभर्षि सायका निधन्वाहं निष्कं यजतं
विश्वरूपं । अहं न्विदं दयसे विश्वमभ्वन्नवाओजीयो रुद्रत्वदस्ति ॥ २॥ सु
हिभुतं मर्तसदयुवानं मृगं न भीममुपहतनुमुग्रं । मृकाज रित्रे रुद्रस्तवानो
न्येत अस्मन्निवपंतु सेनाः । कुमारश्चिसितरं वंदमानं प्रतिनानामे रुद्रोपय
तं । भूरदातारं सत्यं तिष्ठणीयं स्तुतस्त्वं मे पजारास्यस्मे । यावो मे पजामरु
तः शुर्वीनियाशंतमा वृषणो यामयोभु । यानि मनुरवृणीता पितानस्ताशंव

न२

नवग्र. प्र.

२८

योश्चरुद्रस्यवशिम् । परिणोहेतीरुद्रस्यवृज्याः परित्वेषस्य दुर्मतिर्महीगान् ।
अवस्थिरामघवद्रुस्तनुधुर्माद्वस्तोकायतनयायमृळ । एवावभ्रावृषभ
वैकितानयथादेवनहृषीषेनहंसि । हवनश्रुन्तो रुद्रहवोधिबृहहृदेमवि
दर्थेसुवीराः ॥ ३॥ एतैरेकोनाशीतिमंत्रैः प्रतिमंत्रं स्वाहा तैराज्यं कृत्वा घंटारि
वादित्रशब्दैर्वेद्यामाराधितैकचत्वारिंशद्देवताभ्यो वरुणाय च धूपदीपनैवेद्यतां
बृलादीन् समर्प्य प्रसीदन्तु भवंत इति तान्संप्रार्थ्य त्रिगन्वारब्धप्ररुतिल
व्रीहि शेषेण स्विष्टकृतं कृत्वा इष्टमन्नहनीमग्नौ प्रास्य प्रायश्चित्तादिहोमं
शेषं समाच्य यजमानान्वारब्ध आचार्यः पूर्णाङ्गिति स्थाळीपाके वस्यमाण

२८

प्रकारेण पूर्णाङ्गिति जुहुयात् न यथा । स्कवेणाज्यं गृहीत्वा स्कवं समबिलां प्ररपि
त्वा तस्यां स्कवमूर्ध्वबिलं निधाय पुनरधो बिलं निक्षिप्य स्कवाग्रे कुसुमाक्षतं निधाय स
थपाणिना स्कवमूले धृत्वा दक्षिणपाणिना स्कवं शंखमुद्रया गृहीत्वा तिष्ठन् सम
पादत्रैजुकाय । स्कवाग्रं न्यस्तदृष्टिः प्रसन्नात्मा । समुद्रादूर्मि रित्येकादशर्वस्य सूक्त
स्य वामदेव आपस्त्रिष्टुप् अंत्याजगती । पूर्णाङ्गितो विनियो ००० समुद्रादूर्मि र्मधुमा उदार
इषां युना सममृतत्वं मानद । घृतस्य नाम गुह्यं यदस्ति जिह्वा देवानां ममृतस्य नामि
वयं नाम प्रब्रवामा घृतस्यास्मिन् यज्ञे धारयामा नमोभिः । उपब्रह्मा शृणु वल्लस्यमा
नं चतुःशृंगो वमीक्षोर एतत् । चत्वारिंशदंगात्रयोऽस्य पादा देशी र्षेः सप्तहस्ता सो

नवग्र०

२३

अस्य। त्रिधा ब्रह्मो ह्येष सोरोरवीति महोदेवो मृत्या आविवेश। त्रिधा हितं पणिभिर्गुह्यमा
नंगविदेवा सो घृतमन्त्रविंदन्। इन्द्र एकं सूर्य एकं जजानुवेनादेकं स्वध्यानिष्टतक्तः।
एता अर्षन्ति ह्यघासमुदात्तुतत्रजोरिपुणाना विचक्षे। घृतस्य धारा अभिचाकशी
मिहिरण्यया वितसो मध्यमासां ॥१॥ सम्यक्प्रवृत्तिमरितानधेना अंतर्हृदामनसा
पूयमानाः। एते अर्षन्त्यर्चयो घृतस्य मृगा इव क्षिपणोरीषमाणाः। सिंधीरिव प्राधुने
रूपनासो वार्तप्रमियः पतयंतियत्काः। घृतस्य धारा अरुवोनवाजीकाष्ठाभिंदन्मि
भिः पिन्वमानः। अभिप्रवृत्तसमनेव योषाः कल्याण्यः स्मर्यमानासो अग्निं। घृ
तस्य धाराः समिधोनमंततो जुषाणा हर्यति जातवदाः। कन्या इव बहुमतवाडु अ
र्ज्यजाना अभिचाकशीमि। यत्र सामः स्यते यत्र यज्ञो घृतस्य धारा अभितत्यवते।

२३

अभ्यर्षति स्म ह्येति गयमाजिमस्मात् भद्राद्रविणानिधत्त। इमं यज्ञं नयते देवतानो घृतस्य
धारामधुमत्यवते। धामते विश्वं भुवनमधि श्रितमंतः समुद्रे ह्यघातरायुषि। अपामन
के समिथय आभृतस्तमश्याममधुमंतं तर्जुमि स्वाहेति पठन्त्यवपरिमित धारा संततं
स्त्रग्रेण मशपंड्रत्वा अद्रा इदं नममेत्युद्दिश्यत्यत्का। विज्योतिषेत्यस्य जातो वृषो
ग्निस्त्रिष्टपः अवशिष्टा ज्यहो० ॐ विज्योतिषा बहुता मात्यगिरा विविश्वानि कणुते
महित्वा। प्रादेवीर्मायाः सहते दुरेवाः शिशीते रटंगैरक्षसे विनिक्षेप्त्वा हेत्यनेन च तथै
वावशिष्टं द्रत्वा अग्नय इदं नममेतित्यत्का० ॐ विश्वेभ्यो देवेभ्यः स्वाहेति संस्त्रावं जत्वा
विश्वेभ्यो देवेभ्य इदं न०। अथावभृतस्थानीयपूर्णपात्रजलेन मार्जनं कुर्यात् तद्यथा
पूर्वसादितपूर्णपात्रमास्तीर्णं वहिषिदक्षिणपोणिनानिधाय। तत्र गंगादिपुण्यन

नवग्र-प्र-

३०

दीः स्मरन् दक्षिणपाणिना स्पृशन्ः पूर्णमसि पूर्णमसि पूर्याः सपूर्णमसि सपूर्णमसि पूर्याः स
सि सन्मसि पूर्याः सर्वमसि सर्वमसि पूर्याः असि तिरसि भामि सौष्टा इति जपित्वा कुशाग्रेः प्रागा
दिपंचदक्ष जलमंत्रे यथा लिंगं सिंचेत् । तत्र मंत्राः ॥ ॐ प्राच्यां दिशि देवा क्रुत्विजो मा
र्जयन्तां दक्षिणस्यां दिशि मासाः पितरो मार्जयन्तां प्रतीच्यां दिशि ग्रहाः पशवो मार्जयन्तां
मुदीच्यां दिश्याप ओषधयो वनस्पतयो मार्जयन्तां मूर्ध्यां दिशि यज्ञः संवत्सरो प्रजापति
मार्जयन्तामित्येकं श्रुत्वा पठन् प्रतिदिशं सित्का कुशाग्रेः स्वशिरसि मार्जयेत् । तत्र मंत्राः
आपो अस्मानित्यस्य देवश्चाप ओषधयो वनस्पतयो मार्जयेत् ॐ आपो अस्मान्मातरः शुं
धयन्तु घृतेन नो घृतघ्नः पुनंतु । विश्वं हि री प्र प्रवहति देवी रुदिदाभ्यः शुचिरा पूत एमि
इदमापः सिंधुदीप आपो नुष्टुपः मार्जने ॐ इदमापः प्रवहत यत्किंचिद्विरितं मयि यद्वाह

सांव
३०

मभिदुद्रो हयदोशो पठतानृतं । कृत्वा नित्यान् आप ओषधयः संतु । इत्येते मंत्रांते मार्जने
कृत्वा । दुर्मित्रास्तस्मै संतु योस्मां देष्टियं च वयं हि भस्तं हन्मीति निर्कृतिदेशे कुशाग्रे
रपः सिंचेत् । ततो ब्रह्माय जमानवामपार्वस्थितं पत्न्यं जलो पूर्णपात्रस्य जलं ॐ मा
हं प्रजापरासि च यानः सयावरी स्थन । समुद्रे वो निनयानि स्वपाथो अपीथेति मंत्रमेक
श्रुत्वा पत्न्या वाचयन् स्वयं वा पठन् प्रत्यङ्मुखं निषिञ्च्य जलस्थजलेः पापापनोदार्थमा
त्मनियजमानं पत्नीं च प्रोक्षेत् । पत्नीं तज्जलं बर्हिषि निषिंचेत् । अथ वा यजमान एव स्व
वामपाणावुत्तानि बर्हिर्निधाय तत्र दक्षिणपाणिना पूर्णपात्रमादायः माहं प्रजामित्यनेन
तज्जलं प्रत्यङ्मुखं निषिञ्च्य ता आपः समुद्रं गच्छन्तीति ध्यात्वा पाणिस्थजले रात्मानं प
त्नीं च प्रोक्षेत् । ततः कर्त्ताग्नेर्वायव्यस्थितः संस्थाजपेनोपतिष्ठेत् । अग्नेत्वं न इति

नवग्र-प्र-

३१

वतस्सर्पांश्च गोपायनालोपायनावाबंधुः सुबंधुः श्रुतबंधुर्विप्रबंधुश्चैकैकं च त्रिष-
यः। अग्निर्देवताः द्विपदाविराट्छंदः। अग्न्युपस्थाने विनि० ७० अग्नेत्वं नो अंतमउत
त्राता शिशो भवावदुध्यः। वरुणोऽग्निर्वरुणश्चाभ्यान्नुक्षिपुमन्मरयिदाः। सनो बोधि-
श्रुधी हवमुक्त्याणां अधायुतः समस्मात्। तं त्वाराविष्टदीदिवः सुन्नायूनमीम-
हमस्विथः। ७० वमेस्वरश्चमेयज्ञोपवतेनमश्च। यत्तेन्यूनंतस्मैत उपयत्तेतिरिक्तं
तस्मैतेनमः अग्नयेनमः। स्वस्तिश्रद्धां मेधां यशः प्रज्ञां विद्यां बुद्धिं श्रियं वलं। आयु-
श्च तेज आरोग्यं देहि मे हव्यवाहन देहि मे हव्यवाहनोन्नमः। ततो ब्रह्मा पितृवैवस्ति-
त्वा एतैरेवोपतिष्ठेत्। ततः कर्त्ता आचारात्। मानस्तोके कुत्सोरुद्रो जगती विभूति-
ग्रहणे वि० ७० मानस्तोके तनये मान आयोमानो गोपुमानो अश्वपुरीरिषः। वीरा-

३१

मानोरुद्रभामितोर्वधीर्हविष्मतः सरमिता हवामहे। इति स्तुतविलम्बेन विभूतिं
गृहीत्वा ७० आयुषं जमेदग्नेरिति ललाटे कश्यपस्य आयुषमिति कंठे अगस्त्य-
स्य आयुषमिति नाभ्यां यद्वानां आयुषमिति दक्षिणस्कंधे तन्मे अस्तु आयु-
षमिति शिरसि धारयेत्। ततः कर्त्ता परिस्तरणानि विस्तृज्याग्निं पश्चिमुत्तरं परि-
ष्वस्य पुण्यादिभिरलंकृत्य नैवेद्यतांबूलंचानि नैवेद्यदक्षिणां दत्त्वा च रुस्थाल्यादिप्र-
क्षाल्य पूर्वक्रमेण दंडं दृशोत्सृजेत्। अथ मंडपस्थे शाने पंचरंगैः स्वस्तिकं कृत्वा च
तुण्याददीर्घचतुरस्रं सोत्तरं छंदं तत्र पीठं निधाय तत्रोदगग्रान्तमूलान्हरितदन्त-
नास्तीर्य तत्र सामात्यं यजमानं प्राङ्मुखमुपवेश्याचार्यः कृत्वाग्निः सहस्रं गूलवा-
येरभिषेकं कुंभोदकं पात्रांतरं आदाय प्रत्यङ्मुखस्तिष्ठन्सपलाशयौ डंबयाद्रिया

नवग्र प्र

३२

प्रसन्नज इत्युच्यते च सक्तस्त्यात्रिंशत्स्त्रिंशत् ॥ प्रसन्नज इह दन्तगभीरं ब्रह्मपियं वरुणा यमु
ताया विजो जघान शमिते ववर्मा पस्तिरे एथिरी सूर्याय वने पुन्यं त रिशं नाना वा जमर्कस्य यजु
स्त्रियास्तु । हस्तक तु कुरुणा अस्त्रं ग्निं दिवि सूर्यमदधात्ताममदो । नीचीनवारं वरुणः कवधं प्रस
शारवया सहिरण्यपवित्रया सकुशद्वोपलुवया हस्तमंतभायोदकष्टष्टिर्लिंगाभि
र्वाकणीभिः पावमानीभिरन्याभिश्च शांतिपवित्रलिंगाभिर्ग्रहाभिषेकमंत्रैः सरास्ता
मितिसूक्तेनेमात्रापः शिवतमादतित्वेन देवस्य त्वेति च यजुषा भू भुवस्वरिनिच
थाहतिभिरभिषिंचेत् । ते च मंत्राः ॥ आपो हि षेति नवर्चस्य सूक्तस्थां वरीषः सि
धुर्हाप आपो गायत्री पंचमीवर्धमाना सप्तमी प्रतिष्ठा अत्येदे अनुष्टुभो अभि
षेके वि ॥ आपो हि षामयो भुव इति क्रक ॥ स्वादिष्टयेति दशर्वस्य सूक्तस्य मधु
दाः पवमान सोमो गायत्री ॥ स्वादिष्टया मदिष्टया पवस्व सोमधारया । इन्द्राय
पातवेस्तुतः । रक्षोहा विश्ववर्षणिरभियो निमयो हतं । द्रुणा सधस्थमासिदत्त
सर्जं रोहसी अंतरिक्षं । तेन विश्वस्य भवन्त्यराजा यवन्तश्चिचुर्न त्रिभूमि । उनत्रिभूमि एधि
वीमुतया यदा दुधं वरुणा वष्ट्यादित । समधिणवसतवर्षतामस्त विषीयेतः श्रथयन्त वीराः । इमा
मूर्ध्ना मूरस्य श्रुतस्य महो मायां वरुणस्य प्रवेचं । मानेनेव तस्थिवां अंतरिक्षे वियाममेष्टि वी सूर्येण ॥ १॥
इमा मनुक वितमस्य भाषां महिं देवस्थनकिराधर्षा एकं यदुद्गानं पुण्ये नीरासि चतारिवनमः वसुदे ।

वरुणा यमुताया विजो जघान शमिते ववर्मा पस्तिरे एथिरी सूर्याय वने पुन्यं त रिशं नाना वा जमर्कस्य यजु
स्त्रियास्तु । हस्तक तु कुरुणा अस्त्रं ग्निं दिवि सूर्यमदधात्ताममदो । नीचीनवारं वरुणः कवधं प्रस
शारवया सहिरण्यपवित्रया सकुशद्वोपलुवया हस्तमंतभायोदकष्टष्टिर्लिंगाभि
र्वाकणीभिः पावमानीभिरन्याभिश्च शांतिपवित्रलिंगाभिर्ग्रहाभिषेकमंत्रैः सरास्ता
मितिसूक्तेनेमात्रापः शिवतमादतित्वेन देवस्य त्वेति च यजुषा भू भुवस्वरिनिच
थाहतिभिरभिषिंचेत् । ते च मंत्राः ॥ आपो हि षेति नवर्चस्य सूक्तस्थां वरीषः सि
धुर्हाप आपो गायत्री पंचमीवर्धमाना सप्तमी प्रतिष्ठा अत्येदे अनुष्टुभो अभि
षेके वि ॥ आपो हि षामयो भुव इति क्रक ॥ स्वादिष्टयेति दशर्वस्य सूक्तस्य मधु
दाः पवमान सोमो गायत्री ॥ स्वादिष्टया मदिष्टया पवस्व सोमधारया । इन्द्राय
पातवेस्तुतः । रक्षोहा विश्ववर्षणिरभियो निमयो हतं । द्रुणा सधस्थमासिदत्त
सर्जं रोहसी अंतरिक्षं । तेन विश्वस्य भवन्त्यराजा यवन्तश्चिचुर्न त्रिभूमि । उनत्रिभूमि एधि
वीमुतया यदा दुधं वरुणा वष्ट्यादित । समधिणवसतवर्षतामस्त विषीयेतः श्रथयन्त वीराः । इमा
मूर्ध्ना मूरस्य श्रुतस्य महो मायां वरुणस्य प्रवेचं । मानेनेव तस्थिवां अंतरिक्षे वियाममेष्टि वी सूर्येण ॥ १॥
इमा मनुक वितमस्य भाषां महिं देवस्थनकिराधर्षा एकं यदुद्गानं पुण्ये नीरासि चतारिवनमः वसुदे ।

परिधात मोमवमं हि षो वृहंतमः । पर्षिराधो मघो नां । अथ्यर्षमहानां देवानां वीतिमं ध
मा । अमिताजमुतश्रवः । त्वामछाचरामसितदिदर्थं दिवेदिव । इंदोत्वेन आशसः ॥ १॥ पु
नार्तिंति परिस्फुतं सोमं सूर्यस्य इहिता । वारंणशश्वतातना । तमीमण्वीः समर्थ आगट्ठ
तियोषणोदरा । स्वसारः पौर्यदिवि । तमीहि न्वत्ययुवोधमेति वाकुरं दृति । त्रिधातुवार
णं मधु । अभी २ मम द्या उत श्रीणंति धेनवः शिशुं । सोममिद्राय पातवे ॥ २॥ शंनु
इंद्राग्नीति पंचदशर्वस्य सूक्तस्य वसिष्ठो विश्वे देवास्त्रिष्टुपु । शंनु इंद्राग्नी भवतामवा
भिः शंनु इंद्रावरुणारातहव्या । शमिंद्रासोमास्तु वितायुरांयोः शंनु इंद्रा पूषणा वाजसा
नो । शंनो भगः शमुनः शंमो अस्तु शंनः पुरंधिः शमु संतुरायः । शंनः सूर्यस्य सूक्तम
स्य शंसः शंनो अयमा पुरुजातो अस्तु । शंनो धाता शसु धर्ता नो अस्तु शंनु चोभी
॥ २॥ अस्मेदिंद्रो मदेष्वा विश्वा वृत्राणि जिघ्रते । शंरो मघानमं हते ।

नवग्र प्र

३३

वतुस्वधाभिः। शंरोदसीदहतीशंनोअदिः शंनोदेवानां सुहृन्निमंतु। शंनोअग्निर्ज्योति
रनीकोअस्तु शंनोमित्रावरुणावश्विनारा। शंनः सुकृतां सुकृतानि संतु शंनं इषि
रोअभिवातुवार्तः। शंनोयावापृथिवीपूर्वदूतोशमंत रिसंदरायनोअस्तु। शंनो
षधीर्वनिनोभवंतु शंनोरजसस्पतिरस्तु जिष्णुः॥ १॥ शंनं इंद्रोवक्तुभिर्देवाअस्तु
शमोदित्येभिर्वरुणः सुशंसः। शंनोरुद्रो रुद्रेभिर्जलापः शंनस्त्वष्टाग्नाभि रिरुद्र
णोतु। शंनः सोमोभवतु ब्रह्म शंनः शंनोयावाणः शमु संतु यज्ञाः। शंनः स्वर्ण
मितयोभवंतु शंनः प्रसवः। शंनोवस्तवेदिः। शंनः सूर्य उरुचक्षो उदेति शंनश्चतस्रः प्रदि
शोभवंतु। शंनः पर्वता ध्रुवयोभवंतु शंनः सिधेवः शमु संत्वापः। शंनोअदितिर्भवतु वत

३३

भिः शंनोभवंतु मरुतः स्वर्काः। शंनोविष्णुः शमु प्रपानोअस्तु शंनोभवित्रं शम्वस्तु वायुः। शं
नोदेवः शंवितात्रायमाणः शंनोभवतु षसा विभातीः। शंनः पर्जन्योभवतु प्रजापत्यः शंनः
क्षेत्रस्यपतिरस्तु शंमुः॥ २॥ शंनोदेवा विश्वदेवाभवंतु शंसरस्वती सहधीभिरस्तु
शमभिषाचः शमुरातिषाचः शंनोदिव्याः पार्थिवा शंनोअथाः। शंनः सत्यस्य
पतयोभवंतु शंनोअर्वतः शमु संतु गावः। शंनं क्रमवः सुकृतः सुहस्ताः शंनोभ
वंतु पितरोहवेषु। शंनोअजय कपादेवोअस्तु शंनोहिर्बुध्न्यः शंनोसमुद्रः। शंनोअ
पानपोदेवोअस्तु शंनः षष्ठिर्भवतु देवगोपा। आदित्योरुद्रावसवोजुषते ब्रह्म
क्रियमाणेनर्वायः। शंनोवतु नोदिव्याः पार्थिवासो गो जाता उत्तये यज्ञियासः।
येदेवानां यज्ञिया यज्ञियानां मनो र्यजत्रा अमृता क्रतुजाः। तेनो रासंता मुरु

नवग्रहः

२४

गायमययुयं पातस्वप्तिभिः सदानः ॥ ३॥ पवित्रं ते विततमिति पंचवर्गस्यो गिरमः
पवित्रः पवमानसो मे प्रसीदती ॥ ४॥ पवित्रं ते विततं ब्रह्मणस्य ते प्रसुर्गात्राणि पथेषु वि
श्वतः ॥ अतः प्रतनूनं तदा मो अश्रुतेश्च तासं हृतं स्तसमाशत ॥ तपोऽप्यवित्रं विततं
दिवस्पदेशो च तो अस्य तं तवो व्यस्तिरन् ॥ अवेत्यस्य पवीतारमाशवा दिवस्पृष्टमधि
तिष्ठंति चेतसा ॥ अरुरुचुषसः एभिरेग्रिय उष्मा विपति धुवनानि वाजयुः ॥ माया
विनीममिरे अस्य मायया नृचक्षसः पितरा गममादधुः ॥ गंधर्व इत्या पृदमस्य रक्ष
ति पाति देवानां जनिमान्यदुतः ॥ गृह्णाति रिषु निधया निधायतिः सुकृत्तमा
मधुना मक्षमाशत ॥ हविर्ह विष्णो महि सद्देव्यं न भो वसानः परियास्यधरं ॥ राजा
पवित्ररथो वाजमारुहः सहस्रं हृष्टिर्जयसि श्रवो हृद ॥ १॥ ॥ अथ ग्रहमंत्राः ॥

३

३४

ग्रहाणां दिरादित्यो लोकरक्षणकारकः ॥ विषमस्थानसंभूतो पीडां हरतु ते रविः ॥ १॥
रोहिणीशः सधामूर्तिः सधामात्रः सधाशनः ॥ विषमस्थानसंभूतो पीडां हरतु ते विष्णुः ॥
२॥ भूमिपुत्रो महातेजा जगतां तयकृत्सदा ॥ वृष्टिं कृद्गृष्टिं हृत्तन्निपीडां हरतु ते कुजः ॥ ३॥
उत्पातनृपा जगतां चंद्रपुत्रो महाद्युतिः ॥ सूर्यप्रियकरो विद्वांस्पीडां हरतु ते बुधः ॥ ४॥
देवमन्त्री विशालाक्षः सदा लोकहितैरतः ॥ अनेक शिष्यसंयुक्तः पीडां हरतु ते गुरुः ॥ ५॥
देवमन्त्री गुरुस्तथा प्राणदश्च महोमतिः ॥ प्रसुस्ताराग्रहाणां च पीडां हरतु ते शुकः ॥ ६॥
सूर्यपुत्रो दीर्घदेहो विशालाक्षः शिवप्रियः ॥ मंदवारः प्रसन्नात्मा पीडां हरतु ते शनिः ॥ ७॥
महाशिरामहावक्रो दीर्घदंष्ट्रो महाबलः ॥ अतनश्चार्धकेशश्च पीडां हरतु ते मरुतः ॥ ८॥
अनेकं च पवर्णश्च शतशोऽथ सहस्रशः ॥ उत्पातनृपो जगतः पीडां हरतु ते शिखी ॥ ९॥

नवग्रह० प्र०

३५

देवमंत्राः॥ सुरास्त्वामभिषिचंतु ब्रह्मविष्णुमहेश्वराः॥ वासुदेवो जगन्नाथस्तथासं
कर्षणो विधुः॥ १॥ प्रद्युम्नश्च निरुद्धश्च सवंतु विजयायते॥ आखंडलो ग्निर्मगवान्य
मोवे निर्ऋतिस्तथा॥ २॥ वरुणः पवनश्चैव धनाध्यक्षस्तथा शिवः॥ ब्रह्मणः सहिताः
सर्वदिक्पालाः पातुं ते सदा॥ ३॥ कीर्तिर्लक्ष्मीर्धृतिर्महापुष्टिः श्रद्धा क्रियामतिः॥
बुद्धिर्लज्जा वपुः शान्तिस्तुष्टिः क्षान्तिश्च मातरः॥ ४॥ एतास्त्वामभिषिचंतुराहुः
केतुश्चतुर्पिताः देवदानवगंधर्वायक्षराक्षसपन्नगाः॥ ५॥ ऋषयो मुनयो गावा
देवमातर एव च देवपत्न्योऽनुमानागा देत्याश्वा अपरसांगणाः॥ अस्त्राणि सर्वश
स्त्राणि राजानो वाहनानि च॥ औषधानि च रत्नानि कालस्यावयवाश्च ये॥ ७॥
सरितः सागराः शैलास्तीर्थानि जलदानदाः॥ एते त्त्वामभिषिचंतु सर्वकार्यार्थसि

३५ ॥

धये ॥ ८॥ एतैर्मंत्रैः प्रतिमंत्रमभिषिच्य श्रीसूक्तेन हिरण्यवर्णा हरिणीमित्यादिना इमा
आपः शिवतमादितित्वेन देवस्य त्वेति च यजुषा भूर्भुवस्वरिति व्याहृतिभिर्भेषितः श्वा
हिरण्यवर्णमिति पंचदशार्चस्य सूक्तस्य कर्दमानंदश्चिक्कीते दिरासुता ऋषयः॥
श्रीदेवता आद्यास्मिन्नुष्टुभः तत एका प्रस्तारपंक्तिः ततो द्वे त्रिष्टुभौ ततोष्टा
वनुष्टुभास्त्या प्रस्तारपंक्तिः अभिषेके ० ॐ हिरण्यवर्णा हरिणीसुवर्णरजतस्रजा
चंद्रा हिरण्यमयी लक्ष्मी जातवेदो मभावह तां मभावह जातवेदो लक्ष्मीमनपगा
मिनीं॥ यस्यां हिरण्यं विंदे यं गामश्वं पुरुषानहं॥ अश्वं पुरुषं रथमध्यां हस्तिना दध
वोधिनीं॥ श्रियं देवी मुपदूये श्रीर्मा देवी जुषतां॥ कां सोऽस्मितां हिरण्यप्राकारामा
र्द्रां ज्वलंतीं तप्तां तर्पयंतीं॥ पद्मे स्थितां पद्मवर्णां तामिहोपदूये श्रियं॥ चंद्रां प्र

नवग्र-

३६

भासां यशसा ज्वलन्तीं श्रियं लोके देवजुष्टा मुदारां । तां पद्मिनीमीं शरणं प्रपद्ये लक्ष्मीं मन
श्यतां त्वां वृणे । आदित्यवर्णे तपसाधिजातो वनस्पतिस्तव हस्तोऽथ विल्वः । तस्य फला
नितपसानुदंतु मायांतरायाश्च बाह्या अलक्ष्मीः । उपेतुमां देवसखः किं त्विष्टम
णिना सह । प्रादुर्भूतो स्मिराद्भुस्मिन्कीर्तिमृद्धिं ददातु मे । कृत्वा पासा मलज्य
ष्ठाम लक्ष्मीं नाशयाम्यहम् । अष्टतिमसमृद्धिं च सर्वां निर्णुद मे गृहात् । गंधद्वारां
दुराधर्षा नित्यपुष्टां कुर्याद्विषिणीं । ईश्वरीं सर्वभूतानां तामिहोपहृये श्रियं । मनसः क
ममाकृतिं वाचः सत्यमशीमहि । पशूनां रूपमन्नस्य मयि श्रीः श्रयतां यशः । कर्दमेन
प्रजापृता मयि संभव कर्दम । श्रियं वासय मे कुले मातरं पद्ममालिनी । आपः सृजं
तु स्निधानि विष्ठीतव समे गृहे । त्विदं देवीं मातरं श्रियं वासय मे कुले । आद्रोय कुरिणी
मा

३६

यष्टिं कृत्वाणीं हेममालिनी । सूर्यो हिरण्यमीं लक्ष्मीं जातवेदो मया आवह । आद्रोय कुरि
णीं पुष्टिं पिंगलां पद्ममालिनी । चंद्रो हिरण्यमीं लक्ष्मीं जातवेदो मया आवह । तामजा
वह जातवेदो लक्ष्मीमनपगामिनी । यस्यां हिरण्यं प्रभूतं गावो दास्यां श्वान् विदेयं
पुरुषानहम् ॥ ऋक् १५ ॥ इमा आपः शिवतमा इमाः सर्वस्य भेषजीः । इमाराष्ट्रस्य व
ह्नीरि माराष्ट्रं तोमृताः । याभिर्हिंदुमयिषिं च त्रजापतिः सोमं राजानं वरुणं य
मं मनु । ताभिर्हिंदुभिर्षिचामित्वा महाराजां त्वमधिराजो भवेह । महातत्त्वाम
हीनां सम्राजं चर्षणीनां । देवीजनित्र्यजीजनं द्रुद्राजनित्र्यजीजनं त्वं । देवस्य
त्वामवितुः प्रसवे श्विनो ब्राह्म्यां प्रुष्यो हस्ताभ्यां भुग्नस्तेजसा सूर्यस्य वव
मंदं स्यं द्रियेणाभिषिचामि । बलाय श्रियं यशसे न्नायाय ॐ भूभुवः स्वः ॥ इति

देवस्य ० भूमिं रस्वये भेषज्यं न वीर्यायां न्नाद्यायाभिषिचामि । देव ० अश्विनो भेषज्येन तेजसे ब्रह्मव
र्चसा याभिर्षिचामि । देव ० इन्द्रो हिरण्यं पुष्टिं द्रियेणाभिषिचामि ।

श्वेताहवस्त्रयुगं गंधमाल्याभरणानि विभूयात्ततः

ग्रहम. प्र.

३५

मंत्रैरभिषिंचेत्. ततोभिषेकशालायागेवाभिषिक्तयजमानः. पूर्वादिदिक्षु विदिक्षु
च वित्रान्तेराचार्यो दिग्देवताभ्यां बलिमुत्क्षिपेत्. तत्रैवं. अग्न्यायतनस्य समं
तादिक्षु विदिक्षु च माषभक्तवकिं सदीपं दिव्यां केभ्यो दद्यात्. ॥ ज्ञातारमिंद्रं ग
र्गइंद्रस्त्रिष्टुप्. इंद्रप्रीत्यर्थं वकिं दाने. ॐ ज्ञातारमिंद्रं मवितारमिंद्रं हव हवस
हवं शरमिंद्रं. ह्यमिशक्रं पुरुकुतमिंद्रं स्वस्तिनो मिधवाधा विद्रः. इंद्राय
सांगाय सपरिवाराय सायुधाय सशक्तिकाय एष माषभक्तवकिं नमः. ॥ नो इ
न्द्रं दिशं रक्ष बलिं भक्ष मम यजमानस्य वासकुटुंबस्यायुः कर्त्ता शांतिकर्त्ता शुभ
कर्त्ता भवेति पुष्पाक्षतजलानि पूर्वाभिमुखं स्तुजेत्. अग्निं हृतं कण्वा मेधा
तिथिरग्निर्गायत्री. अग्निप्रीत्यर्थं बलि. ॐ अग्निं हृतं कण्वा मेहे होतारं

३७

विश्वेदेवमं. अस्य यज्ञस्य सकृत्तुं. अग्नये सांगायेत्यादि. सो अग्ने इति. ततो दक्षिणे
यमाय सोमं यमोयमोनुष्टुप्. यमप्री. ॐ यमाय सोमं सनुत यमाय जुता हविः. य
मं हयज्ञो गच्छत्यग्निं हृतो अरं कृतः. यमाय सांगायेत्यादि. ततो नैऋत्यां मौषुणा
घोरः कण्वा निऋतिर्गायत्री. निऋतिप्री. ॐ मौषुणः परापरा निऋतिर्हृणावधी
त्. पदीष्टतृष्ण्यामह. निऋत इत्यादि. ततः पश्चिमे. तत्वाया मिशुनः शोपोव
रुणस्त्रिष्टुप्. वरुणप्रीत्य. ॐ तत्वाया मिब्रह्मणा वंदमानस्तदाशस्तं यजमानो
हविर्भिः. अहं कमानो वरुणे हवो ध्युरुशंसमान आयुः प्रमोषीः. वरुणायेत्यादि.
सा वरुण. ततो वायव्ये. तव वायव्यं शोवायुर्गायत्री. वायुप्री. ॐ तव वायव्यं तस्य त
त्त्वज्जाभातरकुत. अवास्यावृणीमहे. वायव इत्यादि. ततः उत्तरे. सोमो धेनुंगौत

नवग्र-प्र-

३८

मः सोमस्त्रिष्टुप् सोमप्री० ॐ सोमो धेनुं सोमो अर्वतमाशुं सोमो वीरं कर्मण्यं दधाति ।
सादन्यविद्वथैः स मेर्यपितृश्रवणं यो ददाशतसो । सोमायसांगयेति० भो सोमदिशारं
इशान्यां० तमीशानगौतमइशानोजगती० इशानप्रीत्य० ॐ तमीशानं जगत्स
स्थुषस्पतिं धियं जिन्वमवसेदुमहेवयं । पूषानो यथा वेदसामसं ह्यधेरक्षितापायु
रदब्धः स्वस्तये । इशानायेत्यादि० भो इशानदिशारं० ततो इशानपूर्वयोर्मध्ये
आयंगोः सार्यराज्ञी अनंतो गायत्री० अनंतप्री० ॐ आयंगोः पृश्निरक्रमीदसदन्मा
तरपुरः । पितरं च प्रयन्त्वः । अनंतायसांगयेत्यादि० भो अनंतदि० केचित्तु० तत्र
स्थानाष्टथिवीमेधातिथिर्भूमिर्गायत्री० भूमिप्री० ॐ स्थानाष्टथिविभवानुक्षरा
निवेशनी । यछानः शर्मसप्रथः । भूम्येसांगयेस० स्थानाष्टथिवीत्यनेनानंतवकि

३८

माङ्गः । ततः पश्चिमनेर्ऋतमध्ये ब्रह्मजज्ञानं गौतमो वामदेवो ब्रह्मात्रिष्टुप् ब्रह्मप्रीत्य
र्यवकि० ॐ ब्रह्मजज्ञानं प्रथमं पुरस्ताद्विर्सीमृतः सुरुचो वेन आविः । सवुधिया उपमा
अस्य विष्ठाः सतश्च यानि मसंतश्च विवः । ब्रह्मणे सांगयेत्यादि० भो ब्रह्मणे दिशां० ॥ त
तो ग्रहवेद्याः समंतात् ग्रहबलया देयाः । तत्र पूर्व० आरुण्येन हिरण्यस्तुपः सविता
त्रिष्टुप् सूर्यप्रीत्य० ॐ आरुण्येन रजसावर्तमानो निवेशयन्मुतमत्यं च । हिर
ण्येन सवितारथेना देवो र्यातिभुवनानि पश्यन् । आदित्यायसांगाय सपरिवारा
यइश्वराग्निरूपाधिदेवता प्रत्यधिदेवता सहिताय इमं सदीपं माषमक्तबलिस
मपयामीति पुण्यांजलिं क्षिपेत्० भो आदित्य इमं बलिं गृहाण भूमयजमानस्य
युः कर्त्ता भवेत्यादि० एवमुत्तरत्रापि ततो वेद्याग्नेये । आथायस्व गौतमः सोमागा

नवग्र-प्र-

२९

यत्री-सोमप्रीत्य-ॐ आध्यायस्वसमेतुतेविश्वतः सोमवृष्य-। मवावाजस्यसंगथे। सो
मायसांगाय-उमाब्रूपाधिदेवताप्रत्यधिदेवतासहितायेत्यादि- अग्निर्मूर्धाविष्टो
गारकोगायत्री-अग्निर्मूर्धा-कप्री-ॐ अग्निर्मूर्धादिवः ककुत्पतिः पृथिव्याभय-। अ
पारेतासिजिन्वति- अंगारकायेत्यादि- स्कंदभ मित्रपाधिदेवताप्रत्यधिदेवता
सहिता- ततः ईशान्या- उद्धुधधं बुधः सोम्यो बुधो बुधस्त्रिष्टु- बुधप्री-ॐ उद्धुध
धंसमनसः सखायः समग्निर्मिधं बहवः सनीकाः दधिकामग्निमुपसंवदेवी मिंद्रावता
वसेनिद्वयेवः- बुधायसां- नारायणविष्णुनृपाधिदेवताप्रत्यधिदेवतासहितायेत्यादि-
ततः उत्तरे- बृहस्पते गृहसमदो बृहस्पतिस्त्रिष्टु- बृहस्पतिप्री-ॐ बृहस्पते अति
यदयो अहो धुमहि भाति कुरु मज्जनेषु- यद्दो दयं च स क्रतु प्रजाततदस्मात्कद्रवि

ततोदसिणे-

३९

णोपेहनिव- बृहस्पतेसां- ब्रह्मेन्द्रपाधिदेवताप्रत्यधिदेवतासहितायेत्यादि- ततः
पूर्वे- शुक्रः पारारारः शुक्रोद्विपदाविराट्- शुक्रप्री-ॐ शुक्रः शुशुक्रो उषोनजारः प
प्रासमीचीदिवोनज्योतिः- शुक्राय- इंद्रे द्युणिष्ठाधिदेवताप्रत्यधिदेवतासहिता-
ततः पश्चिमे- शमग्निर्मिधं विष्टः शनिरुष्णिक्- शनिप्रीत्य-ॐ शमग्निरग्निभिः क
उत्तरे- शंवातो वात्वरया अपस्त्रिधः शनैश्चरायसां- यमप्रजापतिरूपाधि
देवताप्रत्यधिदेवतासहितायेत्यादि- ततो नैर्ऋत्या- कयानोवाभेदेवोराडुगायत्री- राडु-
ॐ कयानश्चिन्नाहवदती मदादधः सखा- कयाश विष्टयाहता- राहवेसां- काळसपरा
धिदेवताप्रत्यधिदेवतासहितायेत्यादि- ततो वायवे- केतुं रुण्वन्मधुबंदा- केतुगायत्री-
केतुप्रीत्यर्थ-ॐ केतुं रुण्वन्मधुबंदा- केतवेपशो मया अपरासे- समुषद्विरजायथा- केतवेसां-

नवग्र. प्र.

४०

वित्रगुप्तब्रह्मरूपाधिदेवताप्रत्यधिदेवतासहि. ततोवेद्युत्तरतोगणपत्न्योपेचकस्थ-
गणानांत्वाग्नेसमदोगणपतिर्जगती. गणपति. ॐ गणानांत्वागणपतिर्हवामहे
विंकेवीनामुपमेवस्तमं. ज्येष्ठराजब्रह्मणा ब्रह्मणस्पतुन्नानः शृण्वन्मतिभिः
सीदसादनं. गणपतये सांगायत्यादि. ऋद्धिबुधिसहितायेमभाषभक्तवकिं. जा
तवेदसेकश्यपोडुर्गात्रिष्टुप्. दुर्गाप्रीत्यर्थे. ॐ जातवेदसे सुनवाम सोममरातीय
तो निदेहातिवेदः. सनः पर्यदतिदुर्गाणि विश्वानावेव सिंधुं डरितात्यग्निः.
दुर्गाये सांगायै सपरिवाराये सायुधायै इमं बलिं सहे. सोडुर्गे मम यजमानस्य
आयुः कर्त्रे सैमकर्त्रे शुष्टिकर्त्रे तुष्टिकर्त्रे ऋष्टिकर्त्रे भव. तव वायो ब्रह्मगिर
सो वायुर्गायत्री. वायुप्री. ॐ तव वायव्यतस्पते त्वष्टुर्जामातरडुत। अवांस्त्यावणीमहे।

मदीपमाषभक्त

इमं बलिं गृहाण

४०

वायवे सांगायत्यादि. आदिहस्त आकाशोगायत्री. आकाश. ॐ आदिस्त्रुतस्थरेतसो
ज्यातिष्यश्यंति वामुर. पुरोयदिध्यते दिवा। आकाशेत्यादि. एषोऽथा प्रस्कण्वा शिव
नोगायत्री. अश्विनोप्री. एषोऽथा अष्टव्या व्युत्तिप्रिया दिवः. स्तुष्वामश्विना
बृहत्. अश्विभ्यां सांगाय्या सपरिवाराभ्यां सायुधाभ्यां सराक्तिकाभ्यां एषमाष
भक्तवलिं नमम। सो अश्विनो इमं बलिं गृह्णीत आयुः कर्तारो सै. वास्तोष्पतेव
सिधो वास्तोष्पतिस्त्रिष्टुप्. वास्तोष्पति. ॐ वास्तोष्पते प्रतिजीनी ह्यस्मान्त्वा
वेशोऽनमीवो भवानः। यत्वेमहे प्रतितनो जुषस्व शंनो भवद्विपदे च तुष्यदे।
वास्तोष्पतयेत्यादि. ततो महाबकिं कुकुमादिरक्तं रक्तपुष्पादियुतं सदीपं सदक्षि
णं क्षेत्रपालाय दद्यात्. क्षेत्रम्यवामदेवः क्षेत्रपालो नुष्टुप्. क्षेत्रपालकप्रीत्यर्थे.

शं

ग्रहमः प्रः

४१

ॐ क्षेत्रस्यपतिनावयं हितेनेरजयामसि। गामर्षपोषयित्वा सनोमृकातीदृशे। क्षेत्र
पाकाय मृतप्रतपिशोचराक्षसशाकिनीडाकिनीवेताकादिपरिवारयुतायेममाप
भक्तवलिंसमर्पयामि। सोमो क्षेत्रपाक इमं वलिं ग्रहाण भूमयजमानस्य वा
आयुः कर्त्ताक्षेमकर्त्ताशांतिकर्त्ता पुष्टिर्कृत्स्नं हि दोभव। इमं वलिं शृङ्गेण दुर्वा
ह्रणेन वा चतुष्पथेक्षेपयेत्। ततः प्रक्षालितपाद आचम्य सूवासिनीभि
नृशजनं करयेत्। ततो यजमानो भिषेक वस्त्रमाचौर्याय दत्त्वा श्वेतांबरं धृत्वा
श्वेतचंदनश्वेतपुष्पाणि च धृत्वा भिषेकशालातो ग्रीसमीपमागत्य अग्निर्गृह
पीठदेवतानां च पंचोपचारपूजनोत्तेग्निरग्रहांस्त उपदेवताश्च ध्यात्वा अग्न
ये नमः। आदित्याय नमः इति मंत्रैः प्रणवादिभिः प्रत्येकं पुष्पांजलिं समर्पयेत्

४१

ततः आचार्यो देवतोद्वासनं कुर्यात् ॐ भूर्भुवः स्वः आदित्याय नमः आदित्यमुद्वास
यामि। एवं सोमादीनामुद्वासनवाक्यं मृद्वं। ततो ब्राह्मणेभ्योजपहोमफलं गृही
त्वा आचार्यादिभ्यो दक्षिणां दद्यात्। तदनंतरं वरणक्रमेण क्रुत्विजः प्रतिनिधये
श्च उदङ्मुखः प्राङ्मुखयजमानहस्ते श्रेयः संपादनं कुर्यात्। तत्रैवं शिवा आ
पः संत्वितियजमानहस्ते जलं क्षिपेत्। सोमनस्यमस्त्विति पुष्पं। अस्तंतवापि
ष्टं चास्त्विति अस्तताने। दीर्घमायुः शांतिः पुष्टिस्तुष्टिश्चास्त्विति पुनर्जलं।
मयाप्तवन्वियोगेन ग्रहमख आचार्यादिकमंकृतं यदुत्पन्नं श्रेयः तत्तुभ्यमहं
संप्रदेदं। तदनंतरं अग्नेः पश्चिमभागे प्राङ्मुखोपविष्टो यजमानः उदङ्मुखो
नाचार्यादीन् पूजयित्वा वरणक्रमेण दक्षिणां दद्यात्। तद्यथा अघेत्यादिकृत

नवग्र. प्र.

४२

स्वग्रहमखकर्मणः सांगता सिद्धये आचार्यादीन्पूजयिष्ये इति संकल्प्य आदित्यादि
ग्रहस्वरूपिणे आचार्यायेदं पाद्यं मिदं बार्हस्पत्यं वा सोयुगुलमित्यादि गंधपुष्पध
पदीपतांबूलादिदत्त्वा पूर्वोक्तविशेषेण कृतस्य ग्रहमखादिकर्मणः प्रतिष्ठासिध्य
र्थममुकगोत्राया मुकशर्मणे आचार्याय यथाशक्त्यलं कृता इमां सक्तांगां रुद्रदेव
त्यां इदं हिरण्यं अग्निदेवतंतुभ्यमहं संप्रददे इति कुशाक्षतसहितं जलं विप्रह
स्ते निक्षिप्य नममेति वदेत्. विप्रस्तस्वस्तीत्युक्ता. कामस्तुतिं. कइदं कस्मा अदा
दित्यादिकारशाखास्थां पठेत्. अनंतरं क्रुत्विजोऽपि पूजयित्वा संकल्प्य पूर्वकंदक्षिणां द
द्यात्. सूर्यप्रीत्यर्थं मानार्थाय गां. अथर्वित्यर्थः सोमप्रीत्यर्थं शंखं. अंगारूपप्रीत्यर्थं रक्तम
नद्राहं. बुधप्रीत्यर्थं सुवर्णं. बृहस्पतिप्रीत्यर्थं पीतं वासः. शुक्रप्रीत्यर्थं श्वेतमश्वं. श

४२

निप्रीत्यर्थं कृष्णांगां. राक्षप्रीत्यर्थं काठाय संप्रदत्तं. केतुप्रीत्यर्थं हस्तिनां छागं वेति. तत्र होमक
र्तव्यवस्थया तां दक्षिणां दद्यात्. तत्र मंत्राः कपिले सर्वदेवानां पूजनीयासि सर्वदा।
सर्वदेवमयी यस्मादतः शांतिं प्रयच्छमे। १ त्वं पुरासागरोत्पन्ना विष्णुना विधृतः करे. पां
चजन्यं प्रदास्यामि ह्यतः शांतिं प्रयच्छमे. २ धर्मस्त्वं वृषभरूपेण जगदानंदकारकः अष्ट
मूर्तेरधिष्ठानमतः शांतिं. ३ हिरण्यगर्भगर्भस्थं. ४ पीतवस्त्रयुगं यस्माद्वा सुदे
वस्य वल्लभं. प्रदानात्तस्य तो विष्णुरतः शांतिं प्रयच्छतु. ५ विष्णुस्त्वमश्वरूपेण यस्मा
दमृतसंभवः। चंद्रार्कवाहनो नित्यमतः शांतिं प्र. ६ येन त्वं पृथिवी सर्वाधेनो वै कृष्ण
सन्निभे. सर्वपापहरा नित्यमतः शांतिं. ७ यस्मादायसकर्मणि त्वदधीनानि सर्वदा।
लांगलाद्यायुधादीनि तस्माच्छांतिं. ८ यस्मान्नं छागयज्ञानां अंगत्वेन व्यवस्थितः

नवग्र- प्र-

४३

यानं विभावसोर्नित्यमतः शांतिं प्रयच्छमे. ८ यस्मादयमस्य मणिर्वंदनीनां निर्वर्त
इति. एषामर्थानां विषममूल्यकत्वेऽपि न्यूनतामवश्यः सवर्णदानेन लभसाम्यसं
पादनीयं. उक्तदक्षिणानामभावे सर्वस्य स्तुतिं करं हिरण्यमेव दद्यात्. अतो नात्र
मूलाध्यायोक्तमूल्यदानं. सर्वस्मिन्पक्षे आचार्याय हि गुणं दद्यात्. ततः कां स्य पा
त्रगतभाज्यमवेक्ष्य. नृपं नृपं प्रतिनृपो बभूव तदस्य नृपं प्रति चक्षणाथ. इन्द्रो माया
भिः प्रतिनृप इत्युक्ता ह्यस्य हरयः शतादृशा. आज्यं सराणां भाहार आज्यं देवा
प्रतिष्ठिताः इति मंत्रं जपित्वा तदाज्यं सदक्षिणं ब्राह्मणाय दद्यात्. ततो ना
नाम गोत्रेभ्यो शर्मभ्यो ब्राह्मणेभ्यो दीनानां भ्यश्च यथाशक्ति भूयसीदक्षिणां
नाना

आज्यं तेजः स कुक्षिं माज्यं पापहरं ३

४३

रातुमुत्सृजेन ममेति सकृदास्तजलं क्षिप्त्वा. ॐ तत्सदिति वेदेत्. प्रधानाहुतयस्ता
वतो ब्राह्मणान्भोजयेत्. यावंति दैते हुतिरातानि तावतो वा. यावंति तत्सहस्रा
णि तावतो वा. ततोऽग्निं संपूज्य गच्छ गच्छ सरश्चेति अग्निं विसृज्य ग्रहदेवताश्च
यांतु देवगणा इति विसृज्य आचार्याय दद्यात्. ततः कृतस्य ग्रहभरवादिकर्मणः
संपूर्णता सिध्येत् यथोपपन्नेन यथाकालं नाना गोत्रान्तानां शर्मणो मुक्तसंख्या
ब्राह्मणान्भोजयिष्ये इति संकल्प्य यथाकालं ब्राह्मणान्भोजयेत्. मुक्तवक्ष्य
यथाशक्ति दक्षिणां दत्त्वा प्रार्थयेत्. संकल्पानंतरं ब्राह्मणभोजनसंकल्पः ब्रह्मा
र्पणं ब्रह्म हविर्ब्रह्माग्नौ ब्रह्मणा हुतं. ब्रह्मेव तेन गतं तव्यं ब्रह्म कर्म समाधिना

नवग्र. प्र.

४४

चतुर्भिश्च चतुर्भिश्च द्वाभ्यां पंचभिरेव च. दूयते च पुनर्द्वाभ्यां संभविष्णुः प्रसीदतु. म
यायत्कृतं यथा कालं यथादेशं यथाज्ञानं यथाशक्ति च ग्रहमण्डलं कर्म तेन श्रीपर
मेश्वरः प्रीयतां ॐ तत्सद्ब्रह्मा र्पणमस्तु. इति कुराजलं क्षिपेत्. ततः ब्राह्मणान्
चंदनाक्षतपुष्पवस्त्रतांबूलदक्षिणाभिः पूजयित्वा अंजलिं बध्नामयायत्कृतं ~~मया~~
ग्रहमण्डलं कर्म तत्कालहीनं शक्तिहीनं शक्तिहीनं श्रद्धाहीनं भवतां ब्राह्मणानां
वचनात्सर्वसंपूर्णमच्छिद्रं वास्तु. इति प्रार्थयेत्. तः संपूर्णमच्छिद्रमस्त्विति सर्ववदे
युः। इत्याद्याशिषोगृहीत्वा तान् संप्रार्थ्य. प्रणिपत्य. यस्य स्मृत्या च नामोक्त्या न प्रोय
ज क्रियादिषु. न्यूनं संपूर्णतां याति सद्यो वंदे तमच्युतं. प्रमादात्कुर्वतां कर्म प्रव्य
विता धरेषु यतः स्मरणादेव तद्विष्णोः संपूर्णस्यादिति श्रुति इत्युक्ता. न्यूनानि रि

४४

क्तच्छिद्रार्थमच्युतानंतं गोविंदं तिनमत्रयं जपेदिति पारिजाते. ग्रहयज्ञफलं श्रीविष्णु
विसमर्थस्वयं दृष्टमनाः वंधुभिः सह भुंजीत। अयं चाश्वलायनगृह्यपरिशिष्टोक्तो
ग्रहमण्डलः। स्मार्त्ताग्निमतां आश्वलायनानामेव। बह्वल्यं वा स्वगृह्योक्तं यस्य कर्म
प्रनोदितं। तस्य तावतिशास्त्रार्थकृतं सर्वकृतं भवेत्. इति वचनात्. एवमन्येषां
मपि यदा स्वगृह्यादावुक्तस्तदा स एव. येषां न स्वगृह्यादौ नोक्तं स्तोत्रं वा वल्क्यादि स्मृ
त्युक्तं मन्त्रं पुराणां क्ता वा नुष्ठेयः। स्मृत्यादेसाधारण्यादिति दिक्. ॥ ॥ ॥
इति श्रीनारायणमहकृते प्रयोगरत्नेन नवग्रहमण्डलप्रयोगः समाप्तः ॥ श्री॥ ७॥
शंके १००२२ रक्ताक्षी भाद्रपदशुक्लपंचम्यां जडियारव्यसामचंद्रेण लिखितमिदम्
श्रीसप्तकोटीश्वरार्पणमस्तु. ॥ ॥

